

Rainer Maria Rilke

ROZPRÁVKY
O PÁNU BOHU

Preložila Dr. Mária Klimová

Priateľka moja, raz som vám vložil do rúk túto knihu a vy ste si ju obľúbili ako nikto predtým. Nuž myslím teda, že kniha vlastne patrí vám. Dovoľte preto, aby som nielen do vašej, ale aj do všetkých kníh tohto nového vydania vpísal vaše meno. Aby som napísal:

Rozprávky o Pánu Bohu patria Ellen Keyovej.

Rainer Maria Rilke.

Rím, v apríli 1904.

ROZPRÁVKA
O BOŽÍCH RUKÁCH

Nedávno zarána som stretol pani susedku. Pozdravili sme sa.

„Aká utešená jeseň!“ povedala po chvíľke a pozrela na nebo. Aj ja som pozrel nahor. Bolo naozaj veľmi jasné ráno, zriedkavé v októbri. Zmohol som sa napochytre tiež len na hlasnú poznámku: „Aká utešená jeseň!“ a trošku som rozhodil ruky. A pani susedka prikývla na súhlas. Chvíľku som sa na ňu díval. Tak milo dvíhala a skláňala dobrácku tvár. Mala ju dosť veselú, len okolo perí a na sluchách boly drobné, tónisté vrásky. Kde ich len nabrala? A vtom som sa opýtal z čista jasna: „A vaše dievčatká?“ Na mih jej zmizly s tváre vrásky, ale hneď sa zas stiahly, ešte hlbšie. „Zdravé sú, vďaka Bohu, ale —“. Pani susedka vykročila a ja som šiel popri nej naľavo, ako sa svedčí. „Viete, obe sú teraz vo veku, keď sa deti celé dni len *vypyťujú*. Ale, čo vravím celé dni, ustavične, až do tmavej noci.“ „Áno,“ zahundral som, — „nastane čas...“ Ale nedala sa vyrušiť: „A nie, hádam: Kam ide táto konská dráha? Koľko hviezd je na nebi? Či je desaťtisíc viac ako mnoho? Ale

vypyujú sa celkom inšie! Napríklad: Vie Pánbožko aj po čínsky? A: Ako vyzerá Pán Boh? Ustavične sa vypyujú len na Pána Boha! Na to im predsa nevieme odpovedať . . .“ „Nie, pravdaže nie,“ súhlasil som, „máme síce určitú mienku . . .“ „Alebo o božích rukách, čože im môžem —“

Pozrel som susedke do očí. „Dovoľte,“ povedal som veľmi zdvorile, „práve ste spomenuli božie ruky — však?“ Susedka prikývla. Myslím, že bola trošku prekvapená. „Áno,“ poponáhľal som sa doložiť, „náhodou viem čosi o božích rukách. Náhodou,“ dodal som chytro, keď som videl, že vytreštila oči, „celkom náhodou — som . . . no,“ dokončil som dosť rozhodne, „porozprávam vám, čo viem. Ak máte chvíľku času, odprevadím vás domov, to mi práve postačí.“

„Dobre,“ povedala, keď som ju konečne pripustil k slovu, ale ešte vždy prekvapená, „nechceli by ste, hádam, radšej rovno deťom? . . .“ „Ja a rozprávať priam deťom? Nie, milá pani, to nejde, to je úplne nemožné. Viete, keď sa musím shovárať s deťmi, hneď som v pomykove. Nie je to síce taká chyba. Ale deti by si mohli vysvetľovať môj zmätok tak, že ich, hádam, chcem oklamať . . . A keďže mi záleží najmä na pravdivosti mojej rozprávky — potom ju môžete porozprávať deťom. Veď to iste lepšie dokážete. Vy ju pekne rozvediete, prikráslite, a

ja vám ju porozprávam len čo najprostejšie a najstručnejšie. Áno?“ „Dobre, dobre,“ roztržite povedala susedka.

Premýšľal som. „Na počiatku . . .“ ale hneď som sa zarazil. „Pani susedka, vari môžem predpokladať, že viete, čo všetko by sa deťom najprv malo rozpovedať. Napríklad o stvorení . . .“ Nastala dosť dlhá prestávka. Potom: „Áno — — a na siedmy deň . . .“ dobrá žena rozprávala vysokým a pichľavým hlasom. „Dost!“ povedal som, „veď chcem spomenúť tie prvé dni, lebo práve o tie nám ide. Teda, ako vieme, Pán Boh začal dielo tým, že stvoril pevnú zem, oddelil ju od vôd a rozkázal svetlu, aby svietilo. Potom zázračne rýchle tvoril nehybné veci, myslím tie veľké, skutočné veci, ako bralá, vrchy, strom a podľa neho množstvo stromov.“ Už dobrú chvíľku som počul kroky za nami, ktoré nás ani nepredbehli, ani nezaostávaly. Vyrušovali ma, a akosi som sa poplietol v rozprávke o stvorení, keď som pokračoval nasledovne: „Len vtedy možno pochopiť túto rýchlu a úspešnú tvorivosť, keď pripustíme, že v božej hlave iba po dlhom, hlbokom rozmýšľaní bolo všetko premyslené prv, ako . . .“ Tu nás kroky napokon dohonily a votrel sa k nám nie práve príjemný hlas: „Ach, iste sa shovárate o pánu Schmidtovi, odpusťte . . .“ Zlostne som pozrel na ženu, čo sa nám pripojila a pani susedka bola celkom zmä-

tená: „Hm,“ odkašľala si, „nie, — vlastne — áno — práve sme sa shovárali tak akosi —.“ „Aká utešená jeseň,“ povedala zrazu druhá pani, ako by sa nič nestalo, a červená, drobná tvárička sa jej ligotala. „Áno,“ počul som odpoveď pani susedky: „Pravdu máte, pani Skokanka, zriedkavo krásna jeseň!“ Potom sa panie rozlúčily. Pani Skokanka sa ešte chichotala: „A pozdravujte si detičky.“ No moja milá susedka už na to nedbala. Veď bola zvedavá na moju rozprávku. Ale ja som tvrdil nepochopiteľne tvrdo: „Teraz už neviem, kde sme prestali.“ „Práve ste vraveli čosi o božej hlave, totiž —“, pani susedka sa veľmi začervenala.

Pofutoval som ju úprimne, preto som chytro pokračoval: „Nuž, všimnite si teda, kým Pán Boh tvoril iba veci, nemusel sa ustavične dívať na zem. Veď sa tamdolu nič nemohlo stať. Vietor už síce vial ponad vrchy, veľmi podobné oblakom, ktoré už dlho poznal, ale vrcholcom stromov ešte vyhýbal, akosi im nedôveroval. A to bolo Pánu Bohu po vôli. Veci stvoril, aby som tak povedal, vo sne. Ale už pri zvieratách ho začala robota zaujímať. Skláňal sa nad ňou a len zriedka zdvihol široké obrvy, aby letmo pozrel na zem. A úplne na ňu zabudol, keď okolo neho zašumely krídla. Preletel popri ňom anjeli a spieval: ‚Bože, ktorý všetko vidíš...‘

Pán Boh sa zarazil. Anjel pre neho zhrešil,

ved' práve zaspieval lož. Boh-Otec chytró pozrel nadol. A pravda, tam sa už stalo čosi, čo sa ťažko dalo napraviť. Akési vtáčatko, ako by v strachu, zmätene poletovalo sem a ta nad zemou a Pán Boh ho nemohol zaviesť domov, lebo nevidel, z ktorého lesa neboža-vtáča vyletelo. Veľmi sa nahneval a povedal: „Vtáci majú sedieť, kam som ich posadil.“ Ale rozpomenul sa, že ich na prosbu anjelov obdaril krídlami, aby aj na zemi bolo niečo, podobné anjelom, a ešte väčšmi sa namrzol, keď mu to zišlo na um. Nuž, v takomto duševnom stave, nič tak neosoží ako práca. A Pán Boh, zamestnaný tvorením človeka, onedlho sa zas rozveselil. Pred sebou ako zrkadlá mal oči anjelov, v nich si premeriaval vlastné črty a pomaličky a opatrne tvoril z gule, čo mu ležala v lone, prvú ľudskú tvár. Čelo sa mu podarilo. Omnoho ťažšie mu bolo urobiť obe nosné dierky, aby boly symetrické. Skláňal sa nad prácou vždy nižšie a nižšie, kým ho zas čosi neovialo. Pozrel nahor. Predošlý anjelik sa vznášal okolo neho. Ale tentoraz nebolo počuť chválospev, lebo chlapiatku vyhasol hlas po klamstve, ale podľa pohybov perí Pán Boh rozoznal, že anjel ešte vždy spieval: „Bože, ktorý všetko vidíš.“ Práve vtedy pristúpil k Pánu Bohu svätý Mikuláš, ktorého si Pán Boh neobyčajne ctil, a povedal pod dlhočizné fúzy: „Tvoje levy sedia pokojne, sú to veľmi nafúkané tvory, to ti mu-

sím povedať! Ale akési psíča lieta až na samom kraji zeme, terrierik, vidíš, hneď a zaraz spadne.“ A Pán Boh naozaj zazrel čosi veselého, bieleho ako svetielko tancovať sem a ta v končinách Škandinávie, kde je zem už strašne okrúhla. A poriadne sa nahneval a oboril sa na svätého Mikuláša, ak sa mu vraj božie levy nepáčia, aby skúsil stvoriť iné. Nato svätý Mikuláš odišiel z neba a tak zabuchol dvere, že spadla hviezda a práve terriérovi na hlavu. Teraz už bolo nešťastie dovŕšené a Pán Boh musel uznať, že sám všetko zapríčinil, a rozhodol sa, že už nespustí oči so zeme. A tak sa aj stalo. Prenechal prácu rukám, veď aj tie sú múdre, a čo aj bol veľmi zvedavý, ako bude vyzeráť čovek, nespúšťal oči so zeme, na ktorej sa teraz, ako by na protiveň, nechcel pohnúť ani lístoček. Ale aby sa po všetkej lopote aspoň trošičku potešil, rozkázal Pán Boh rukám, aby mu človeka najprv ukázaly, a len potom ho prepustily do života. Ustavične sa opytoval, ako deti, keď sa hrajú na schovávačku: „Už?“ Ale namiesto odpovede počul len miesenie vlastných rúk a vyčkával. Zdalo sa mu to už pridlho. Vtom zrazu videl čosi temného padať priestorom, ako by to padalo z jeho blízkosti. Plný zlého tušenia zavolať ruky. Prišly celé pobabrané hlinou, horúce a trasľavé. „Kde je človek?“ okríkol ich. Vtedy sa pravica oborila na ľavicu: „Ty si ho pustila!“ „Pro-

sím,“ povedala podráždená ľavica, „ty si ho chcela sama spraviť a mňa si nepripustila ani len k slovu.“ „Veď ty si ho práve mala držať!“ A pravica sa rozohnala. Ale potom sa spamätala a obe ruky sa rozvravely ako opreteky: „Človek bol taký netrpezlivý. Už-už chcel žiť. Nemôžeme za to, naozaj nemôžeme, obe sme nevinné.“

Ale Pán Boh sa vážne nahneval. Odtisol obe ruky; veď mu zakrývaly výhľad na zem: „Nepoznáam vás už, robte si, čo chcete.“ A od toho času sa ruky aj usilovaly robiť, čo chcely, ale mohly len začínať, čo ako sa namáhaly. Lebo bez Boha niet dokončenia. Napokon ich to omrzelo. A teraz vraj obe kľáčia celé dni a kajajú sa, aspoň tak sa povráva. Ale nám sa zdá, ako by Boh odpočíval, keď sa hnevá na vlastné ruky. A ešte vždy nenastal siedmy deň.“

Mlčal som chvíľku. Pani susedka ju veľmi rozumne využila: „A myslíte, že sa už nikdy nesmieria?“ „Ach, smieria,“ povedal som, „aspoň dúfam.“

„A kedy to bude?“

„Nuž, keď sa Pán Boh dozvie, ako vyzerá človek, ktorého prepustily božie ruky proti božej vôli.“

Pani susedka rozmýšľala, potom sa zasmiala: „Ale treba mu teda len pozrieť nadol . . .“ „Odpusťte,“ povedal som spôsobne, „vaša poznámka svedčí o dôvtipe, ale som nedokončil rozpráv-

ku. Teda, keď ruky odstúpily a Boh sa znovu zahľadel na zem, prešla už zas minúta, alebo, povedzme, tisícročie, čo je, ako vieme, jedno. Namiesto jedného človeka, boly na zemi už milióny ľudí. Ale všetci už boli oblečení. A pretože práve vtedy bola veľmi škaredá móda, ktorá nepekne skresľovala aj tváre, získal si Pán Boh celkom nesprávny a (nechcem to zatajiť) veľmi zlý dojem z človeka.“ „Hm,“ začala susedka a chcela dačo poznamenať. Nedbal som na to a dokončil som veľmi dôrazne: „A preto je veľmi potrebné, aby sa Pán Boh dozvedel, aký je človek v skutočnosti. Tešme sa, že sa nájdú ľudia, čo mu to povedia . . .“ Ale pani susedka sa ešte netešila: „A kto to má byť, prosím?“ „Proste deti a s časom na čas aj ľudia, čo maľujú, básnia, stavajú . . .“ „Čo stavajú, kostoly?“ „Áno, a aj inšie, vôbec . . .“

Pani susedka pomaly krútila hlavou. Predsa sa jej len ešte všeličo zdalo veľmi čudné. Prešli sme už popred jej dom a teraz sme sa pomaly vracali. Zrazu sa veľmi rozveselila a rozosmišla: „Ale, aký nesmysel, veď Pán Boh predsa všetko vie. Iste všetko presne vedel, napríklad aj to, odkiaľ prišiel vtáčik.“ Dívala sa na mňa víťazným pohľadom. Trošku som sa zmiatol, priznávam sa. Ale keď som sa spamätal, podarilo sa mi zas vystrúhnuť náramne vážnu tvár: „Milá pani,“ poučal som ju, „to je už zas osobitná roz-

právka. Ale, aby ste si nemysleli, že sa iba vyhováram (pravdaže teraz prudko odporovala), poviem vám v krátkosti: Pán Boh má prirodzene všetky schopnosti. Ale prv, ako ich mohol — aby som tak povedal — upotrebiť na svete, zdaly sa mu všetky jedinou veľkou mocou. Nevie, či sa vyjadrujem dosť zreteľne. Ale zoči-voči stvoreným veciam špecializovaly sa mu schopnosti a staly sa do určitého stupňa: povinnosťami. Namáhal sa zapamätať si ich všetky. Veď predsa vznikajú rozpory. (Podotýkam: toto všetko vravím iba vám, nemusíte to potom rozprávať deťom.)“ „Ale, ako vám to len mohlo sísť na um,“ chlácholila ma poslucháčka.

„Všimnite si, keby bol popri ňom preletel anjel a keby bol spieval: »Bože, ktorý *všetko vieš*,« bolo by bývalo všetko v poriadku . . .“

„A táto rozprávka by bola zbytočná?“

„Pravdaže,“ potvrdil som jej. A chcel som sa rozlúčiť. „Ale viete to všetko celkom určite?“

„Viem to celkom určite,“ odpovedal som skoro slávnostne. „Dnes, veru, budem mať deťom čo rozprávať!“ „Rád by som to aj ja počul. Sbohom.“ „Sbohom,“ odpovedala.

Potom sa ešte vrátila: „Ale prečo práve tento anjel . . .“ „Pani susedka,“ povedal som a prerušil som ju, „pozorujem, že obe vaše milé dievčatká sa nevy pytujú toľko preto, že sú deti —“ „Ale?“ opýtala sa susedka zvedavo. „No, lekári

vracia, že existuje určitá dedičnosť...“ Pani susedka mi pohrozila prstom. No jednako sme sa rozišli ako priatelia.

Keď som sa neskôr zas stretol s milou susedkou, (bolo to síce po dosť dlhom čase), nebola sama a nemohol som sa dozvedieť, či a s akým úspechom rozprávala dcérkam moju rozprávku. Ale pochybnosti mi rozptýlil list, ktorý som o nedlho dostal. Lenže odosielateľ mi nedovolil list uverejniť, preto sa musím uskromniť a porozprávať len to, ako sa končil, ale aj z toho sa dozvieme celkom zreteľne, od koho bol. Končil sa nasledujúcimi slovami: „Ja a ešte päť detí, preto, lebo mi na tom záleží.“

Hneď, ako som list dostal, odpovedal som naň nasledovne: „Milé deti, rád verím, že sa Vám páčila rozprávka o božích rukách. Aj mne sa páči. Ale aj tak nemôžem prísť k Vám. Nehnevajte sa na mňa. Ktovie, či by som sa Vám páčil. Nemám pekný nos, a keď má na končeku — čo zavše býva — ešte aj červený pupiačik, stále by ste sa dívaly iba na túto bodku a obdivovali ju, a vôbec by ste nenačúvaly, čo rozprávam trošku nižšie pod ňou. A hádam by sa Vám aj snívalo o pupiačiku. A toto by sa mi, veru, nepáčilo. Preto navrhujem iné východisko. Máme (aj okrem mamičky) veľmi mnoho spoločných priateľov a známych, čo už nie sú deťmi. Veď vycítite, ktorí sú to. Im s času na čas porozprávam

rozprávku a oni Vám ju vyrozprávajú krajšie, ako to viem ja. Lebo medzi našimi priateľmi je mnoho veľkých básnikov. Neprezradím Vám, o čom budú moje rozprávky. No keďže Vás nič tak nezaujíma, keďže Vášmu srdiečku nie je nič bližšie ako Pán Boh, kedykoľvek len budem môcť, porozprávam Vám všetko, čo o ňom viem. Ak by ste v rozprávkach našly dačo nesprávneho, napíšte mi zas pekný list, alebo mi odkážte od mamičky. Možno sa neraz aj zmýlim, veď, veru, už veľmi dávno som počúval najkrajšie rozprávky, a odvtedy som si musel zapamätať mnoho iných rozprávok, a nie takých krásnych. Tak už býva v živote. A jednako je život skvostný: aj o tomto častejšie počujete v mojich rozprávkach. Teda Vás pozdravujem. — Ja tiež len preto, že mi na tom veľmi záleží.“

•

NEZNÁMY

Dostal som list od neznámeho. Neznámy mi nepísal o Europe, ani o Mojžišovi, nepísal ani o malých, ani o veľkých prorokoch, ani o ruskom cárovi alebo o cárovi Ivanovi Hroznom, jeho strašnom predchodcovi. Nepísal mi o starostovi, ani o susedovi príštipkárovi, nepísal o blízkych, ani o ďalekých mestách. Ba nespomenul v liste ani les s mnohými srnkami, v ktorom blúdievam každé ráno. Nerozpísal sa o mamičke, ani o sestrách, ktoré sa už iste dávno povydávaly. Možno mu mamička už aj umrela. Ako by mohlo byť inak, keď ju ani len nespomenul v štvorstránkovom liste! Poctil ma väčšou, omnoho väčšou dôverou. Nazval ma bratom a porozprával mi o svojej biede.

Večer prichádza neznámy ku mne. Nezažíham lampu, pomáham mu sobliecť kabát a prosím ho, aby sa napil so mnou čaju, lebo práve o tomto čase každý deň pijam čaj. A pri takejto milej návšteve sa netreba pretvarovať. Keď sme si už chceli sadnúť za stôl, zbadal som, že môj hosť je akýsi nepokojný. V tvári mal plno obáv a ruky sa mu triasly „Ozaj,“ povedal som, „tu

je list pre vás.“ A hneď som začal nalievať čaj. „Vezmite si cukru a hádam aj citróna? V Rusku som sa naučil piť čaj s citrónom. Skúsite aj vy?“ Potom som zažal lampu a postavil som ju do najvzdialenejšieho kúta, trochu vysoko, takže v izbe vlastne ostala temrava, lenže trošičku teplejšia ako predtým, akási červenkastá. A v nej sa zdá aj hosťova tvár istejšia, teplejšia a omnoho známejšia. Ešte raz ho vítam slovami: „Viete, dlho som vás čakal.“ A prv. než sa neznámy stihol začudovať, vysvetlil som mu: „Viem rozprávku, ktorú nechcem rozprávať nikomu inému, iba vám. Nespytujte sa ma prečo, len mi povedzte, či pohodlne sedíte, či je čaj dosť sladký a či chcete vypočuť rozprávku.“ Host sa musel usmiať. Potom odpovedal prasto: „Áno.“ „Na všetky tri otázky: áno?“ „Na všetky tri.“

Obaja sme sa naraz opreli o operadlá hlbokých kresiel, takže sme mali tváre v tóni. Postavil som na stôl sklenicu s čajom, tešil som sa chvíľku, ako sa zlatisto ligotal, ale pomaličky ma to prestalo tešiť a zrazu som sa opýtal: „Pamätáte sa ešte na Pána Boha?“

Neznámy sa zamyslel. Oči sa mu prehĺbily, stmavely a so svetelnými bodôčkami v zreniciach boly ako dve dlhé, úplne srastené aleje v parku, nad ktorým sa žiarivo rozprestiera leto a slnce. Aj tieto sa začínajú zaokrúhľovať temravou, po-

tom sa ťahajú v zužujúcej sa temnote až k ďalekému, ligotavému bodu: k východu na druhej strane, k východu do dňa, možno ešte jasnejšieho. Kým som si toto uvedomil, povedal neznámy váhavo, ako by len nerád používal vlastný hlas: „Áno, ešte sa pamätám na Pána Boha.“ „Dobre,“ poďakoval som sa mu, „lebo moja rozprávka bude práve o ňom. Ale najprv mi ešte povedzte: shovárate sa niekedy s deťmi?“ „Zavše aj, aspoň tak letkom —“ „Možno teda viete, že Pán Boh nevie, ako vlastne vyzerá hotový človek, a nevie to len pre neposlušnosť vlastných rúk?“ „Čosi som kdesi už počul o tom, ale veru som už aj zabudol, od koho,“ odpovedal hosť a videl som, že mu prebehla čelom nejasná rozpomienka. „To je jedno,“ prerušil som ho, „počúvajte ďalej. Pán Boh dlho znášal túto neistotu. Lebo je práve taký trpezlivý ako mocný. Ale raz, keď celé dni stály medzi ním a zemou husté oblaky, takže skoro ani nevedel: či sa mu svet, ľudia a čas len neprisnili, zavolať si pravicu, ktorá žila tak dlho v nemilosti a nesmela mu prísť na oči a skrývala sa pri drobnej, bezvýznamnej práci. Ochotne sa poponáhľala k Pánu Bohu. Veď si myslela, že jej konečne odpustí. Keď ju Pán Boh videl pred sebou v celej kráse, mladosti a sile, už-už bol náklonný odpustiť jej. Ale sa spamätal dosť zavčasu a rozkázal jej, ani už nepozrúc na ňu: „Pôjdeš dolu na

zem. Vezmeš na seba ľudskú podobu a staneš si nahá na niektorý vrch, aby som ťa mohol zreteľne vidieť. Hneď, ako prídeš dolu, pôjdeš k mladej žene a povieš jej, ale celkom tíško: »Chcel by som žiť!« Zprvu bude okolo teba krátka temnota, potom dlhá temnota, ktorá sa volá detstvo, potom bude z teba mužský a vtedy vyjdeš na vrch, ako som ti rozkázal. Všetko potrvá iba mih. Sbohom!“

Pravica sa odobrala od ľavice, nazvala ju mnohými milými menami, ba doktorí tvrdia, že sa jej zrazu poklonila a povedala: „Duchu svätý!“ Ale už pristúpil k nim svätý Pavol, odŤal Pánu Bohu pravú ruku, archanjel ju zachytil a odniesol ju pod širokým odevom. A Pán Boh si ľavou rukou držal ranu, aby mu krv netiekla na hviezdy a nekvapkala s nich na zem v smutných kvapkách. O chvíľočku zbadal Pán Boh, ktorý pozorne sledoval všetko, čo sa robilo dolu, že sa ľudia v železných oblekoch krúčia okolo istého vrchu akosi väčšmi ako okolo ostatných. A čakal, že naň vystúpi jeho ruka. Ale prišiel len človek v akomsi, vari, červenom plášti a vliekol nahor čosi čierneho, kyvotavého. Práve v tej chvíľke začala byť nepokojná ľavá ruka Pána Boha, ktorá zastavovala vytekajúcu krv, a zrazu, prv, ako jej Pán Boh mohol zabrániť, opustila svoje miesto, blúdila ako bláznivá medzi hviezdami a kričala: „Ach, úbohá

pravica, a nemôžem jej pomôcť.“ Pritom ťahala Pána Boha za plece, na krajíčku ktorého visela, a namáhala sa odtrhnúť sa. Ale celá zem sčervenela z božej krvi a nedalo sa rozoznať, čo sa robilo dolu. Vtedy Pán Boh len-len že neumrel. S posledným vypätím síl zavolať pravicu nazpät. Prišla bledá a chvejúca sa a ťahla si na zvyčajné miesto ako choré zviera. Ale ani ľavica, ktorá predsa už všeličo vedela, veď poznala božiu pravicu na zemi vtedy, keď táto stúpala na vrch v červenom plášti, nemohla sa od nej dozvedieť, čo sa potom stalo tam na vrchu. Íste to bolo čosi hrozného. Veď božia pravica sa z toho ešte nespamätala a trpí touto rozpomienkou práve tak ako božím hnevom, lebo Boh ešte vždy neodpustil vlastným rukám.“ Môj hlas trošku oddychoval. Neznámy si zastrel tvár rukami. Dlho sme takto ostali. Potom neznámy povedal hlasom, ktorý som dávno poznal: „A prečo ste mi rozprávali túto rozprávku?“

„Kto iný by ma bol pochopil? Prišli ste ku mne bez postavenia, bez úradu, bez akejkoľvek časnej hodnosti, skoro bez mena. Bola temrava, keď ste vošli, no vybadal som vám v ťahoch určitú podobnosť...“ Neznámy pozrel na mňa s otázkou v očiach. „Áno,“ odpovedal som mu na tichý pohľad, „často si myslievam: možno je božia ruka zas na ceste...“

•
**Deti sa dozvedely túto rozprávku a zrejme im
ju rozprávali tak, že všetko pochopily. Lebo si
rozprávku obľúbily.**
•

**PREČO PÁN BOH CHCE,
ABY BOLI NA SVETE
CHUDOBNÍ ĽUDIA**

Predošlá rozprávka sa tak rozšírila, že pán učiteľ chodí po ulici s veľmi strápenou tvárou. Chápe to. Pre učiteľa je vždy zle, keď deti zrazu vedia niečo, čo im on nerozprával. Učiteľ, aby sme tak povedali, musí byť jedinou dierou v plote, ktorou vidieť do sadu. Ak je v plote viac dier, decká sa tisnú každý deň pred inou a pomaličky sa im výhľad celkom zunuje. Nebol by som tu zaznačil toto prirovnanie, lebo každý učiteľ by možno nesúhlasil byť dierou. Ale učiteľ, o ktorom rozprávam, môj sused, prvý ho počul odo mňa a vyslovil sa, že je čo najvýstižnejšie. Ak aj niekto smýšľa inak, mne je rozhodujúca susedova autorita.

Stál predo mnou, ustavične si poprával okuliare a vravel. „Neviem, kto deťom rozprával túto rozprávku, ale je, veru, nesprávne preťažovať a napínať im fantáziu neobyčajnými predstavami. Spomínam istý druh rozprávok...“ „Náhodou som počul tú rozprávku,“ prerušil som ho. (A neklamal som, lebo od toho večera mi ju naozaj rozprávala pani susedka.) „Tak,“ povedal pán učiteľ. Ľahko si to mohol vysvetliť.

„Nuž, a čo na to poviete?“ Váhal som, ale on hneď chytrou pokračoval: „Najsamprv, myslím, že je nesprávne voľne a po svojom používať náboženské a najmä biblické motívy. Veď v katechizme je všetko tak dobre vyjadrené, že to nikto nemôže vyjadriť lepšie...“ Chcel som niečo poznamenať, ale v poslednej chvíli som si uvedomil, že pán učiteľ použil slovo „najsamprv“, že teda teraz podľa pravidiel gramatiky a aby veta bola správna, musí nasledovať slovo „potom“ a možno aj „a napokon“, kým si budem môcť dovoliť niečo doložiť. A naozaj tak bolo. A pretože pán učiteľ túto vetu, ktorej skvostná stavba poteší každého znalca, povedal aj iným, ktorí ju práve tak ako ja nesmú zabudnúť, chcem tu zaznačiť, čo prišlo po krásnom, prípravnom slove: „A napokon“ ako finale ouvertury. „A napokon... (keď upustíme od veľmi fantastického pochopenia), zdá sa mi, že táto biblická látka nie je dostatočne preskúmaná, ani vždy správne pochopená. Keby som stihol písať rozprávky —“ „Chybí vám niečo v tejto rozprávke?“ prerušil som ho, lebo som sa už nemohol zdržať. „Áno, všeličo mi v nej chybí. Aspoň s literárno-kritického hľadiska. Ak sa smiem s vami shovárať ako s kolegom —“ Nerozumel som, ako to myslí, a povedal som skromne: „Ste veľmi láskavý, ale nikdy som sa nezaoberal vyučovaním...“ Zrazu mi čosi sišlo

na um, nedokončil som vetu a on pokračoval trošku chladno: „Chcem spomenúť iba jedno: nemôžeme pripustiť, že Boh, (keď už chceme aspoň pochopiť smysel rozprávky), že Boh, teda vravím — že Boh sa už ani len nepokúsil vidieť človeka, aký je, myslím —“ Teraz som si myslel, že si pána učiteľa musím udobriť. Nahol som sa trošku a začal som: „Každý vie, že sa s veľkým porozumením (a ak smiem povedať, všetci vás chápu a majú preto radi) zaoberáte sociálnymi otázkami.“ Pán učiteľ sa usmial. „Teda môžem predpokladať, že všetko, čo vám teraz chcem porozprávať, je veľmi blízke vašim záujmom a že môžem nadviazať na vašu poslednú, veľmi dôvtipnú poznámku.“ Pozrel na mňa prekvapený: „Vari by Pán Boh...“ „Veru áno,“ potvrdil som, „Pán Boh práve zamýšľa znovu sa pokúsiť vidieť človeka.“ „Naozaj?“ oboril sa na mňa pán učiteľ, „a vedia o tom na rozhodujúcom mieste?“ „O tom vám nemôžem povedať nič určitého,“ ľutoval som, „nestýkam sa s tými kruhmi, ale nechceli by ste si aj tak vypočuť moju rozprávočku?“ „Preukážte mi veľkú láskavosť.“ Učiteľ si sňal okuliare, starostivo potieral skielka, kým sa mu obnažené oči hanbily.

Začal som: „Raz sa Pán Boh díval do veľkého mesta. Keď mu už oči ustaly z toľkej trmyvrmy, (k čomu nemálo prispely siete elektric-

kých drótoŧ), rozhodol sa, že sa na chvíľočku zadíva len na vysoký, nájomný dom, lebo to nebolo také únavné. Zároveň sa rozpamätal, že si už veľmi dávno želá vidieť živého človeka, a preto postupne vnáral pohľady do oblokov jednotlivých poschodí. Ľudia v prvom poschodí (bohatý obchodník s rodinou), boli skoro iba šatami. Nielen všetky čiastky tela mali pokryté vzácnymi látkami, ale aj vonkajšie obrysy ich odevu mali na mnohých miestach taký tvar, že bolo zrejmé, že pod nimi nemôže byť telo. V druhom poschodí to nebolo omnoho lepšie. Ľudia, čo bývali na treťom poschodí, mali už naobliekané zrejme menej šatstva, ale boli takí špinaví, že Pán Boh tu rozoznal iba popolavé brázdy a len-len že nerozkázal v svojej добрote, aby obrodily. Napokon v podstreší, v kosej komôrke, našiel Pán Boh mužského v obdratom kabáte, chlap práve miesil hlinu. „Oho, odkiaľ to máš?“ okríkol ho. Mužský ani len nevytiahol fajku z úst a zahundral: „Čert vie, odkiaľ. Radšej by som bol obuvníkom. Tu človek sedí a lopotí...“ A Pán Boh sa ho potom mohol spytovať, čo len chcel, mužský bol zlej vôle a už neodpovedal. Ale raz dostal velikánsky list od mestského starostu. Vtedy vyrozprával Pánu Bohu všetko, ani sa ho nemusel spytovať. Vraj veľmi dlho nedostal objednávky. A teraz zrazu má spraviť sochu do mestského parku. Socha sa má volať: Prav-

da. Umelec pracoval dňom aj nocou v zapadlom ateliéri, a keď to Pán Boh videl, rozpomenul sa na všeličo dávneho. Keby sa ešte stále nebol hneval na vlastné ruky, iste by bol aj on zas dačo začal. — Ale keď nastal deň, keď sochu, ktorá sa volala Pravda, mali vyniesť z ateliéru na určené miesto v parku, kde ju aj Pán Boh mohol vidieť v celej dokonalosti, strhol sa ohromný škandál, lebo komisia mestských radcov, učiteľov a iných vplyvných osobností požadovala, že socha musí byť aspoň čiastočne oblečená, kým ju ukážu širšej verejnosti. Pán Boh nechápal, prečo umelec tak hrozne klial. Mestskí radcovia, učitelia a ostatní ho priviedli do tohto hriechu, a Pán Boh sa im isto iste — ale ako strašne kašlete!“ „Veď to prejde —“ povedal pán učiteľ čistým hlasom.

„Nuž, ostáva mi už len niekoľko slov. Pán Boh odvrátil oči od nájomného domu a mestského parku a chcel úplne odtrhnúť pohľad od zeme, ako odrazu vytrhujeme udicu z vody, keď chceme pozrieť, či sa niečo nezahryzlo. A hľa, na božej udici ozaj čosi viselo. Maličký domček s viacerými ľuďmi, ktorí mali veľmi málo na sebe, lebo boli veľmi chudobní. ‚Takto je to teda,‘ myslel si Pán Boh, ‚ľudia musia byť chudobní. Myslím, že títo tu sú už dosť chudobní, ale spravím z nich takých bedárov, že nebudú mať na sebe ani košele.‘ Toto si Pán Boh umienil.“

A tu som spravil bodku za rečou, aby som naznačil, že som skončil. Pán učiteľ však nebol spokojný. Zdalo sa mu, že táto rozprávka je práve taká nedokončená a nezaokrúhlená ako predošlá. „Nuž,“ ospravedlňoval sa, „musel by prísť básnik, aby vymyslel nejaký fantastický koniec tejto rozprávky, lebo skutočne sa ešte neskončila.“ „Ako to?“ povedal pán učiteľ a hľadel na mňa napäto. „Ale, milý pán učiteľ,“ pripomínal som mu, „aký ste len zábudlivý! Veď ste predsedom tunajšieho Spolku pre starostlivosť o chudobných...“ „Áno, desať rokov som už predsedom, no a —?“ „To je práve to: vy a váš spolok už dlho, veľmi dlho bránite Pánu Bohu dôjsť k cieľu. Obliekate ľudí —“ „Ale, prosím vás,“ povedal pán učiteľ skromne, „veď je to proste láska k bližným. Veď sa to Pánu Bohu čo najväčšmi páči.“ „Ach, a sú o tom presvedčení na rozhodujúcich miestach?“ opýtal som sa nevinne. „Pravdaže sú. Veď som práve v tejto hodnosti člena predsedníctva Spolku pre starostlivosť o chudobných počul nejednu chválu. Prezradím vám dôverne, že aj pri najbližšom povýšení bude táto moja činnosť — — Chápete?“ Pán učiteľ sa hanblivo začervenal. „Želám vám všetko najlepšie,“ odpovedal som mu. Podali sme si ruky a pán učiteľ odchádzal takou hrdou, odmeranou chôdzou, že som presvedčený, že prišiel neskoro do školy.

Ako som sa neskoršie dozvedel, deti sa predsa dopyčuly aj túto rozprávku, aspoň čiastočne, (nakoľko je súca pre deti). Vari ju pán učiteľ dobásnil do konca?

•

**AKO SA ZRADA DOSTALA
DO RUSKA**

Aj v susedstve mám priateľa. Je pobelavý, chromý a v lete v zime sedáva v kresle tesne pri obloku. Zavše vyzerá veľmi mlado, áno, vo všímavej tvári má často čosi chlapčenského. Ale v niektorých dňoch ostarne, minúty plynú nad ním ako roky a zrazu je z neho starec s matnými očami, čo už temer opustily život. Poznáme sa už dávno. Zprvu sme sa len obzerali, potom sme sa nevoľky usmievali, celý rok sme sa pozdravovali a Boh vie odkedy si všeličo rozprávame, bez výberu, ako práve teraz. „Dobrý deň“, zavolať, keď som šiel naokolo a oblok mal ešte otvorený do bohatej a tichej jesene. „Dávno som vás nevidel.“

„Dobrý deň, Evald!“ pristúpil som k obloku ako vždy, keď idem popri ňom. „Bol som na cestách.“ „Kde ste boli?“ opýtal sa s netrpezlivými očami. „V Rusku.“ „Ach, tak ďaleko,“ oprel sa o kreslo a pokračoval: „Aká zem je Rusko? Veľmi veľká, však?“ „Áno,“ povedal som. „Veru veľká a ešte —“ „Hlúpo som sa opýtal?“ usmial sa Evald a začervenal sa. „Nie, Evald, naopak. Keď ste sa opýtali, aká je to zem, všeličo

sa mi objasnilo. Napríklad, s kým hraničí Rusko.“ „Na východe?“ prehodil priateľ. Rozmýšľal som: „Nie.“ „Na severe?“ pokračoval chromý. „Pozrite,“ prišlo mi na um, „ľudí pokazily mapy. Na nich je všetko ploské a rovné, a ľuďom sa zdá, že už všetko urobili, keď na ne zakreslili štyri svetové strany. Ale krajina je nie atlas. Má vrchy a priepasti. A musí aj hore a dolu hraničiť s niečím.“ „Hm,“ uvažoval priateľ, „máte pravdu. Ale s čím tam môže hraničiť Rusko?“ Chorý zrazu vyzeral ako chlapec. „Veď vy viete,“ vykrikol som. „Vari s Bohom?“ „Áno,“ potvrdil som mu, „s Bohom.“ „Hej,“ prikývol priateľ s úplným porozumením. Len potom začal trochu pochybovať. „Či je Boh krajina?“ „Myslím, že nie,“ odpovedal som, „ale v primitívnych rečiach majú mnohé veci rovnaké meno. Iste je na svete krajina, čo sa volá Boh, a jej vládca sa tiež volá Boh. Prosté národy často nerozlišujú vlasť a panovníka. Oboje je veľké a dobrotivé, hrozné a veľké.“

„Rozumiem“, pomaly povedal chromý pri obloku. „A badať v Rusku toto susedstvo?“ „Badať ho vo všetkých končinách. Boží vplyv je veľmi mocný. Čo by si čokoľvek nanosili z Európy, veci zo západu sa stanú kameňmi, len čo prejdú cez hranice. Zavše síce vzácnymi kameňmi, ale iba pre boháčov, takzvaných „vzdelancov“, kým s druhej strany, z toho druhého krá-

ľovstva, prichádza chlieb, ktorý živí ľud.“ „A tohto chleba má ľud vari hojnosť?“ Váhal som: „Nie, nie je tak, dovoz od Boha sťažujú určité okolnosti...“ Chcel som ho priviesť na iné myšlienky. „Ale prevzali mnoho zo zvykov tohto rozsiahleho susedstva. Napríklad celý ceremoniál. Oslovujú cára podobne ako Boha.“ „Teda ho nevolajú: Majestát?“ „Nie, oboch volajú: Otecko.“ „A pred oboma kľáčia?“ „Pred oboma sa hádžu na zem, čelom sa jej dotýkajú, plačú a vravia:“ „Zhrešil som, odpusť mi, otecko.“ „Keď to vidia naši ľudia, tvrdia: To je celkom nedôstojné otroctvo. Ale ja smýšľam inak. Čo znamená kľáčať? Znamená a vysvetľuje: hlboko si ctím. Vedť na to stačí odokryť si hlavu, mienia našinci. Nuž hej, pozdrav, poklona, to vlastne tiež vyjadrujú do určitého stupňa, ale sú to len výrazové skratky, ktoré vznikly v krajinách, kde nebolo toľko miesta, aby sa každý mohol hodiť na zem. Ale skratky používame čoskoro celkom mechanicky a už si ani neuvedomujeme ich význam. Preto je dobre tam, kde na to majú miesto a čas, vyjadriť celým pohybom krásne a dôležité slová: hlboká úcta.“

„Áno, keby som mohol, aj ja by som si kľákol,“ zasnTimer sa chromý. „Ale,“ pokračoval som po krátkej prestávke, „do Ruska prichádza od Boha aj všeličo inšieho. Akosi tam cítime, že všetko nové zaviedol Boh, každé šaty, každé

jedlo, každú čnosť, ba aj každý hriech musí najprv on dovoliť, kým si ho osvoja.“ Chorý pozrel na mňa skoro v strachu. „Veď sa odvolával iba na rozprávku, „poponáhľal som sa upokojiť ho, „na takzvanú bylinu, čo po našom znamená: niečo, čo bolo. Nadpis znie: Ako sa zrada dostala do Ruska.“ Oprel som sa o oblok, chromý ztvoril oči, čo rád robieval, keď mu niekto začal rozprávať rozprávku.

„Cár Ivan Hrozný chcel susedným kniežatám uložiť dane a dávky a vyhrážal sa im veľkou vojnou, ak nepošlú zlato do Moskvy, do bieleho mesta. Keď sa kniežatá poradili, odpovedali všetci svorne: ‚Dáme ti tri hádanky. Určíme ti deň, kedy prídeš do Orientu, k bielej skale, kde sa všetci shromaždíme, a tam nám povieš všetky tri rozlúštenia. Ak budú správne, dáme ti dvanásť sudov zlata, ktoré od nás požaduješ.‘ Cár Ivan Vasilievič najprv premýšľal, ale vyrušovaly ho nespočetné zvony bieleho mesta, Moskvy. Potom si povolal učencov a radcov a každého, kto nevedel zodpovedať otázky, dal vyviesť na veľké, červené námestie, kde práve stávali kostol Vasilijovi Nahému, a každému dal prosto sťiť hlavu. V takomto zamestnaní sa mu chytro minul čas a zrazu sa našiel na ceste do Orientu, k bielej skale, kde ho čakali kniežatá. Nevedel ešte odpovedať ani na jednu z troch otázok, ale cesta koňmo trvala dlho a vždy ešte

mal možnosť stretnúť nejakého mudrca. Veď vtedy sa potulovalo krajinou mnoho mudrcov na úteku, lebo všetci králi si navykli stínať im hlavy, keď sa im nezdali dosť múdrymi. Lenže nenadšabil na takéhoto mudrca, ale raz ráno zazrel starého, bradatého sedliaka stavať kostol. Už dokresal väzbu a pokrýval kostol krátkymi šindľami. A napodiv, starý sedliak vždy znovu schádzal s kostolnej strechy a zo šindľov, čo byly nakopené na zemi, bral vždy len jeden, namiesto toho, aby si ich bol nabral do dlhého kaftana viacej odrazu. Takto sa ustavične musel driaपाť hore-dolu a nebolo výhľadu, že vôbec dakedy popribíja toľké množstvo šindľov. Cár bol už netrpezlivý: „Trufo,“ okríkol ho (takto v Rusku obyčajne volajú sedliakov), „poriadne sa nalož drevom a tak sa vydriap na kostol, to bude omnoho prostejšie.“ Sedliak, ktorý bol práve dolu, zastal, priclónil si oči rukou a povedal: „Už to len nechaj na mňa, cár Ivan Vasilievič, každý sa najlepšie rozumie do vlastného remesla. Ale, keď už cestuješ naokolo, poviem ti rozlúštenie všetkých troch hádaniek, ktoré musíš vedieť pri bielej skale v Oriente, neďaleko odtiaľto.“ A bystro povedal cárovi rad-radom všetky tri rozlúštenia. Prekvapený cár sa mu skoro zabudol poďakovať. „Čo ti mám dať za odmenu?“ opýtal sa napokon. „Nič,“ odpovedal sedliak, chytil šindel a chcel sa škriabať na rebrík. „Stoj,“ rozkázal

cár, ‚takto to nejde, musíš si dačo žiadať.‘ ‚Nuž, otecko, keď už kážeš, daj mi sud zlata z tých dvanástich, ktoré dostaneš od kniežat v Oriente.‘ ‚Dobre,‘ prikývol cár. ‚Dám ti sud zlata.‘ Potom sa ponáhlal ďalej, aby nezabudol rozlúštenia hádok.

Neskoršie, keď sa cár vrátil z Orienta s dvanástimi sudmi zlata, zavrel sa v Moskve v cárskom paláci uprostred Kremľa s piatimi bránami a vysypal sud za sudom na ligotavú drevenú dlážku vo dvorane, takže vyrástol skutočný zlatý vrch, ktorý hádzal na dlážku veľké, čierne tône. V zábudlivosti vysypal cár aj dvanásty sud zlata. Chcel ho znovu naplniť, ale bolo mu ľúto odobrať toľko zlata z nádhernej hromady. V noci sišiel do dvora, nasypal do suda jemného piesku, takže sud bol do troch štvrtín plný, tíško sa vrátil do paláca, nasypal zlata na piesok a poslal sud hneď na druhý deň ráno po poslovi do tých končín šireho Ruska, kde starý sedliak staval kostol. Keď sedliak zazrel blížiaceho sa posla, sostúpil so strechy, ktorá veru ešte vždy nebola pokrytá, a kričal: ‚Netreba ti chodiť bližšie, priateľko, vráť sa aj so svojim sudom, v ktorom sú tri štvrtiny piesku a len skúpa štvrtina zlata. Nepotrebujem ho. Povedz si pánovi, že sa už na nikoho nemôže spoľahnúť. Lebo on ukázal, ako sa zrádza, a so storočia na storočie ná-

jde jeho príklad mnoho nasledovateľov v Rusku. Nepotrebujem zlata, vyžijem aj bez neho. Nečakal som od neho zlato, ale pravdu a spravodlivosť. No, sklamal som sa v ňom. Toto povedz pánovi, hroznému cárovi, Ivanovi Vasilievičovi, ktorý si sedí v bielom meste Moskve so zlým svedomím a v zlatom obleku.'

Posol sa teda vracal, ale po chvíľočke sa ešte raz obzrel: sedliaka, ani kostola už nebolo. Ani hromadu šindľov už nevidel, všade pustá, šira rovina. Prestrašený posol sa rozbehol do Moskvy, bez dychu stál pred cárom a rozprával mu dosť nesrozumiteľne, čo sa stalo, a že vari sedliak nebol nikto iný ako Pán Boh.'

„Či to ozaj bola pravda?“ opýtal sa priateľ tíško, keď doznela moja rozprávka.

„Možno,“ odpovedal som, „veď viete, ľud je — poverčivý . . . no, ale už musím ísť, Evald.“ „Škoda,“ povedal chromý úprimne. „A porozprávate mi zas skoro nejakú rozprávku?“ „Veľmi rád, ale pod jednou podmienkou.“ Ešte raz som pristúpil k obloku. „A to?“ čudoval sa Evald. „Príležitostne musíte všetko vyrozprávať deťom zo susedstva,“ prosil som ho. „Ach, deti teraz tak zriedka chodia ku mne.“ Potešil som ho: Nebojte sa, prídu. Iste ste v poslednom čase nemali chuti rozprávať im niečo, alebo ste im nemali o čom rozprávať, alebo ste toho mali až

primneho. Ale keď niekto vie skutočnú rozprávku, myslíte, že ostane tajnosťou? Boh chráň! To sa už rozchýri, najmä medzi deťmi!“ „Do videnia.“ A odišiel som.

A deti počuly túto rozprávku ešte v ten deň.

O STARCOVI
TIMOFEJOVI, ČO UMREL
S PIESŇOU NA PERÁCH

Aký pôžitok rozprávať chorému! Zdraví sú takí nespoľahliví. Vidia veci raz s tej, raz s onej strany, a keď ti hodinu kráčali po pravici, môže sa stať, že ti zrazu odpovedajú zľava len preto, že je to zdvorilejšie a svedčí o jemnejšej výchove. U chromého sa toho nemusíme obávať. Je nehybný, preto podobný veciam, s ktorými aj skutočne žije v srdečnom pomere. Nehybnosť robí z neho, aby sme tak povedali, vec, ktorá veľmi prevyšuje ostatné veci, vec nielen tichú a pozornú, ale vec, ktorá zavše aj tíško hovorí, vec nežnú, veľmi úctivú a citlivú.

Najradšej rozprávam priateľovi Evaldovi. A bol som veľmi rád, keď zakričal na mňa zo svojho denno-denného obloka: „Musím sa vás niečo opýtať.“

Chytrý som pristúpil k nemu a pozdravil som sa mu. „Odkiaľ máte rozprávku, ktorú ste mi posledne rozprávali?“ poprosil napokon. „Z knihy?“ „Áno,“ odpovedal som smutne, „učenci ju pochovali do knihy, keď umrela. A nie je to ani tak dávno. Ešte pred sto rokmi žila, iste celkom bezstarostne, na mnohých perách. Ale slová, kto-

ré ľudia teraz používajú, tie ťarbavé, nevýstižné slová, boly jej nepriateľmi a odoberaly jej ústa za ústami, takže napokon žila len utiahnuto a biedne na niekoľkých vyschnutých perách, ako na vdovskom majetku. Tam aj umrela a nezanechala potomstva, a ako som už spomenul, pochovali ju do knihy, kde už ležaly mnohé z jej rodu.“ „A bola veľmi stará, keď umrela?“ opýtal sa priateľ, vžívajúc sa do môjho tónu. „Štyristo alebo päťstoročná,“ poučal som ho podľa pravdy, „mnohé z jej rodu sa dožily omnoho vyššieho veku.“ „Ako, a nikdy neodpočívaly v knihe?“ čudoval sa Evald. „Nakoľko viem, stále blúdily s perí na pery.“ „A nikdy nespaly?“ „Ba áno, keď vyšly zo spevákových úst, ostaly zavše v niektorom srdci, kde bolo teplo a temno.“ „A boli ľudia tak ticho, že im piesne mohli spať v srdciach?“ Zdalo sa mi, že Evald veľmi neverí. „Nuž, iste tak bolo. Tvrdí sa, že ľudia menej vraveli, že tancovali pomalé dlžizné tance, v ktorých bolo čosi kolembavého, a najmä: nikdy sa nesmiali nahlas, čo je teraz zriedkavé aj pri všeobecnej vysokej kultúrnej úrovni.“

Evald sa chystal ešte čosi opýtať, ale potlačil zvedavosť a usmial sa. „Len sa opytujem a opytujem, — a vy mi hádam chcete rozprávať rozprávku?“ Pozrel na mňa v očakávaní.

„Rozprávku? Neviem. Chcel som len pove-

dať: tieto piesne sa dedily v určitých rodinách, ktoré ich prevzaly a dávaly ďalej, čo aj trošku obdraté, so stopami denného používania, ale predsa len nepoškodené, tak, ako prechádza s dedov na vnukov stará Biblia. Vydedenec sa tým odlišoval od bratov a sestier, čo ich pode-dili, že nevedel spievať alebo vedel len niekoľko otcovských a starootcovských piesní, a s ostat-nými piesňami stratil veľkú časť dedičstva, kto-ré tvoria v ľude byliny a skazky. Tak napríklad Jegor Timofejevič si proti otcovej vôli vzal za ženu mladé, krásne dievča a odišiel s ním do Kijeva, do svätého mesta, pri ktorom sa nahro-madily mohyly najväčších mučeníkov svätej, pravoslávnej cirkvi. Otec Timofej, najzbehlejší spevák v okruhu, širokom na desať dní cesty, preklial syna a rozprával susedom, že je často presvedčený, že nikdy nemal syna. A jednako zamĺkol v hneve a smútku. A odháňal všetku mládež, čo sa mu tísila do chalúčky dychtivá po-dediť množstvo piesní, uzavrených v starcovi ako v zaprášených husliach. „Otec, otecko, ob-dar nás daktorou piesňou. Vidíš, roznesieme ich po dedinách a počuješ ich zo všetkých dvorov, keď sa zvečerí a keď statok stíchne v stajniach.“ Starec len sedel na peci a celý deň krúti hla-vou. Už nedopočul, a pretože nevedel, či sa ho dačo neopýtal niektorý z chlapcov, čo teraz u-stavične načúvali okolo domčeka, neprestajne

krútil bielou, trasľavou hlavou: nie, nie, nie, kým nezaspal a ešte aj potom chvíľočku — v spánku. Rád by bol šuhajcom vyhovel. Veď mu bolo ľúto, že piesne pokryje jeho nemý, mŕtvy prach, a možno už čoskoro. Ale keby sa pokúsil naučiť niečo niektorého z nich, určite by sa pritom rozpamätal na Jegoruška a — kto vie — čo by sa bolo stalo. Lebo len preto ho nikto nevidel plakať, že zaľato mlčal. Veď za každým slovom sa mu predieral horký plač, a starký musel vždy chytro a opatrne zavrieť ústa, lebo raz by iste bol unikal.

Starý Timofej učil syna Jegora, jedináka, už od malička niekoľkým piesňam a pätnásťročný chlapec vedel viac piesní a lepšie spievať ako všetci dospelí mládenci v dedine a v susedstve. No starec často vpravieval chlapcovi, zväčša vo sviatky, keď bol podnapitý: „Jegoruško, holúbok, naučil som ťa už spievať mnoho piesní, mnoho bylín a aj mnoho legend o svätých, skoro na každý deň jednu. Ale, ako vieš, som najlepší spevák v celej gubernii a môj otec vedel vari všetky piesne z celého Ruska a aj tatárske rozprávky. Si ešte veľmi mladý, preto som ti doteraz neporozprával najkrajšie byliny, v ktorých sú slová ako „ikona“, čo sa nedajú porovnať s obyčajnými slovami, a ešte si sa nenaučil spievať nôty, ktoré nikto, či už kozák, či sedliak, nemôže počuť, aby si nepoplakal.“ Toto opako-

val Timofej synovi každú nedeľu a každý sviatok, ktorých je mnoho v ruskom roku, teda dosť často. Až kým syn nezmizol spolu s Ustjonkou krásnou, dcérou chudobného sedliaka, po prudkej škriepke s otcom.

Tretí rok po tejto udalosti ochorel Timofej práve vtedy, keď sa chystali na cestu pútnici, ktorí zo všetkých končín širého Ruska ustavične putujú do Kijeva. Vtedy prišiel k chorému sused Osip. „Idem na púť, Timofej Ivanyč, dovoľ, aby som ťa ešte raz objal.“ Osip nebol v rodine so starčekom, ale pretože sa chystal na ďalekú cestu, myslel, že sa musí odobrať od neho ako od otca. „Neraz som ťa trápil“, nariekal, „odpusť mi, srdiečko moje, bolo to v opilosti, a ako vieš, vtedy človek nevie, čo robí. Ale teraz sa pomodlím za teba a postavím ti sviečku. Sbohom, Timofej Ivanyč, otecko môj, možno sa uzdravíš, ak je božia vôľa, a potom nám zas zaspievaš. Hej, hej, dávno, dávno si nám nespieval. Aké to boly piesne. Napríklad tá o Ďurkovi Štefanovi, myslíš, že som ju zabudol? Aký si hlúpy! Viem ju ešte od slova do slova. Pravda, nie tak ako ty — nuž ty si to veru vedel, len čo je pravda. Boh ťa obdaril spevom, iným dáva zas inšie. Mne napríklad —“

Starček, ležiaci na peci, zastonal a obrátil sa. Pohol sa, ako by bol chcel dačo povedať. Zdalo sa, že celkom tíško šepce Jegorovo meno. Mož-

no mu chcel dačo odkázať. Ale keď sa sused opýtal už odo dverí: ‚Vravíš dačo, Timofej Ivanýč?‘ starček už zas spokojne ležal, a len mlčky krútil bielou hlavou. A predsa, Boh vie ako, ako nie, neprešiel ani rok po Osipovom odchode, a zrazu, celkom nečakane, sa vrátil Jegor. Starček ho hneď nepoznal, lebo v chyžke bola temrava, a starecké oči nerady vidia neznámu postavu. Ale keď Timofej počul cudzincov hlas, naľakal sa, soskočil s pece rovno na staré, nevládne nohy. Jegor ho zachytil a dlho sa objímali. Timofej plakal. Mladík sa ustavične opytoval: ‚Už dávno si chorý, otec?‘ Keď sa stariec trošku upokojil, zas sa vydriapal na pec a vyzvedal sa zmeneným, prísny tónom: ‚A žena?‘ Prestávka. Jegor si odpľul: ‚Opustil som ju, vieš, aj s dieťaťom.‘ Chvíľu mlčal. Potom zrazu prišiel ku mne Osip. ‚Osip Nikiforovič?‘ opýtal som sa. ‚Hej,‘ odpovedal, ‚ja som. Otec ti je chorý, Jegor. Už nemôže spievať. Teraz je v dedine tak ticho, ako by už nemala duše. Nič nás neburcuje, nič sa nehýbe, už nikto neplače, hoci sa vlastne nemáme na čom smiať.‘ Rozmýšľam: Čože si počať? Zavolať som si teda ženu. ‚Ustjonka,‘ vravím jej, ‚musím sa vrátiť domov, lebo u nás už nikto nespieva, teraz je rad na mne. Otec je chorý.‘ ‚Dobre,‘ povedala Ustjonka. ‚Ale nemôžem ťa vziať so sebou,‘ vysvetľoval som jej, ‚vieš, otec ťa nechce. A sotva sa už vrátim k tebe, keď

raz tam budem a začnem spievať.' Ustjonka ma chápe: ‚Nuž, buď sbohom! Veď je tu teraz mnoho pútnikov, bude dosť almužny. Pán Boh už pomôže, Jegor.' A tak som teda odišiel. A teraz, otec, nauč ma všetky piesne.'

Rozchýrilo sa, že sa Jegor vrátil a že starý Timofej zasa spieva. Ale tej jesene vietor tak prudko fúkal dedinou, že nikto, kto prešiel okolo Timofejovej chalúčky, nemohol s istotou tvrdiť, či v nej ozaj spievajú, či nie. A neotvorili nikomu, kto zaklopal. Obaja chceli byť sami. Jegor sedel na kraji pece, na ktorej ležal otec, a zavše priblížil ucho starcovi k ústam. Lebo starček naozaj spieval. Starým, trošku nadlomeným a trasľavým hlasom poručil Jegorovi všetky najkrajšie piesne a Jegor zavše pokýval hlavou alebo poknísal ovisnutými nohami celkom tak, ako by už on spieval. Toto trvalo mnoho dní. Timofej sa stále rozpomínal na krajšie a krajšie piesne. Často v noci budil syna, a neisto pohybujúc vyschnutými, trasľavými rukami, zaspieval pesničku, potom ešte jednu a ešte jednu — až kým sa nerozhýbalo lenivé ráno. Umrel nedlho po najkrajšej piesni. V posledných dňoch sa neraz veľmi žaloval, že má v duši ešte nesmierne množstvo piesní a že ich už nestihne zaspievať synovi. Ležal so zbrázdneným čelom v napätých, úzkostlivých myšlienkach a pery sa mu chvelý očakávaním. S času na čas si sadol, chvíľku kýval hla-

vou, pohl ústami a napokon sa rozspieval tichou piesou. Ale teraz väčšinou spieval len verše o Ďurkovi Štefanovičovi, ktoré mal najradšej, a syn sa musel čudovať a pretvarovať, že ich počuje prvý raz, len aby si ho nenahneval.

Keď starý Timofej Ivanyč umrel, ostal dom, v ktorom teraz býval už len Jegor, ešte dlho zatvorený. Potom, prvej jari, vyšiel z dverí Jegor Timofejevič, ktorý teraz mal už dosť dlhú bradu, a začal chodiť po dedine a spievať. Neskoršie chodil aj do susedných dedín a sedliaci si čoskoro povrávali, že je Jegor iste aspoň taký zbehlý spevák, ako bol jeho otec Timofej. Lebo vedel veľmi mnoho vážnych a hrdinských piesní a všetky nôty, ktoré nikto, či už kozák, či sedliak nemohol počuť, aby si nepoplakal. A mal vraj ešte aj jemný a smutný tón v hlase, akým ešte nikoho nepočuli spievať. A týmto tónom spieval vždy celkom nečakane refrény, čím najväčšmi dojímal. Aspoň takto som to počul rozprávať.“

„Tento hlas teda nezdedil po otcovi?“ povedal priateľ Evald po chvíli. „Nie,“ odpovedal som, „nevedno, kde ho vzal.“ Keď som odišiel od obloka, chromý sa zakýval a zavolať za mnou: „Možno myslel na ženu a dieťa. No a neposlal po nich, keď mu otec umrel?“ „Nie, myslím, že nie. Aspoň po čase umrel opustený.“

•

PIESEŇ
O SPRAVODLIVOSTI

Keď som nabudúce šiel popri Evaldovom obloku, kývol mi a usmial sa: „Sľúbili ste deťom dačo určitého?“ „Prečo?“ čudoval som sa. „Nuž, keď som im rozprával rozprávku o Jegorovi, ponosovaly sa, že v nej nenašli Pána Boha.“ Zľakol som sa: „Čože, rozprávka bez Pána Boha, ale ako je to možné?“ Potom som sa rozpamätal: „Skutočne, keď tak teraz premýšľam o poslednej rozprávke, naozaj sa v nej nespomína Pán Boh. Nechápem, ako sa to mohlo stať. Keby niekto bol žiadal odo mňa rozprávku bez Pána Boha, bol by som, hádam, celý život rozmýšľal a nevyhoviel mu . . .“

Priateľ sa usmieval nad toľkou horlivosťou: „Netreba sa vám preto rozčuľovať,“ prerušil ma s určitou dobrotivosťou, „myslím, kým úplne nedokončíme rozprávku, nemôžeme vedieť, či je Boh v nej alebo nie. Lebo ak do konca rozprávky chybujú čo len dve slová, ba ak za posledným slovom vznikne akási medzera: ešte vždy môže prísť Pán Boh.“ Prikývol som a chromý sa opýtal zmeneným hlasom: „Neviete ešte dačo o tých ruských spevákoch?“

Váhal som: „A neposhovárame sa radšej o Pánu Bohu, Evald?“ Pokrútil hlavou: „Tak rád by som sa dozvedel viac o tých podivných ľuďoch. Nevieť prečo, ale ustavične si myslím, keby tak daktorý z nich vošiel ku mne,“ a obrátil hlavu do izby k dverám. Ale oči sa mu chytró v akomsi pomykove vrátily ku mne. „No, viem, že je to nemožné,“ opravil sa chytró. „Prečo by to bolo nemožné, Evald? Vám sa môže stať všetličo, čo sa nemôže stať ľuďom, ktorí hýbu nohami, veď oni prechodia nevšímavo popri mnohom a od mnohého utekajú. Vám, Evald, určil Pán Boh, aby ste boli pokojným bodom uprostred svetského ruchu. Necítite, ako sa všetko okolo vás pohybuje? Ostatní ľudia naháňajú deň, a keď sa im ho podarí dohoniť, sú takí zadychčaní, že sa s ním nemôžu ani len poshovárať. Ale vy, priateľ môj, pokojne si sedíte pri obloku a čakáte. A čakajúci vždy niečo vyčkajú. Vy máte celkom zvláštny osud. Pomyslíte si, ešte aj Iberuská Madona v Moskve musí vyjsť zo svojej kaplnky a v čiernom voze, na štvorke ponavštevovať tých, čo niečo oslavujú, či už krštenie alebo smrť. Ale k vám musí všetko prísť!“

„Áno,“ povedal Evald s podivným úsmevom, „ja nemôžem ani len smrti vyjsť v ústrety. Mnohí ju nájdu na cestách. Hanbí sa vojsť k nim do príbytkov a vyvolá ich ďaleko do cudziny, na vojnu, na strmú vežu, na rozkývaný most, do

divočiny alebo do blázinca. Aspoň väčšina ľudí ju nájde vonku a donesie si ju domov na pleciach a ani to nebadá. Lebo smrť je lenivá. Keby ju ľudia ustavične nevyrušovali, ktovie, či by aj nezaspala.“ Chorý chvíľku rozmýšľal, potom pokračoval akosi hrdo: „Ale ku mne musí prísť, keď ma bude chcieť. Musí prísť sem, do tejto jasnej izbičky, kde kvety vydržia tak dlho, musí prejsť po tomto starom pokrovci, popri tejto skrini musí sa pretiahnuť pomedzi stôl a posteľ, (a to je nie ľahké), a prísť až sem, k tomuto širokému, milému, starému kreslu, ktoré potom pravdepodobne umrie so mnou, lebo vlastne aj žilo so mnou. A toto všetko bude musieť urobiť ako obyčajne, bez huku, beztoho, aby niečo prevrhla, aby vykonala dačo neobyčajného, ako návšteva. Táto myšlienka mi moju izbičku nezvyčajne približuje. Všetko sa odohrá tu, na tomto úzkom javisku, a preto ani táto posledná udalosť nebude iná, ako udalosti, ktoré sa tu staly a ešte stanú. Vždy, už aj v detstve sa mi zdalo čudné, že ľudia hovoria o smrti celkom inakšie ako o ostatných udalostiach, a to len preto, lebo nikto neprehradí, čo sa s ním stane potom. Ale čím sa líši mŕtvy od vážneho človeka, ktorý sa zrieka času a uzavrie sa, aby mohol pokojne rozmýšľať o niečom, čo ho už dlho trápi a čo nemôže rozlúštiť? Medzi ľuďmi sa ťažko rozpomenieme aj na Otčenáš, nie to ešte na nejakú ťaž-

šiu súvislosť, ktorá sa možno neskladá zo slov, ale z udalostí. Treba sa utiahnúť do nejakej neprístupnej tíšiny, a možno sa práve mŕtvi takto utiahli, aby premýšľali o živote.“

Nastala krátka pomlčka, ktorú som prerušil týmito slovami: „Nemôžem pritom nemyslieť na isté dievča. Môžem o ňom povedať, že v prvých siedmich rokoch veselého života sa iba dívalo. Malo také velikánske a také samostatné oči, že aj strávily všetko, čo prijaly, ale celé telo mladého stvorenia žilo a rástlo celkom neodvisle, živé len prostým, vnútorným šumením. No koncom tohto obdobia akási priprudká udalosť porušila tento dvojaký, skoro na seba nepôsobiaci život, oči pomaly prenikly do vnútra a celá ťarcha vonkajšku padla nimi do nevedomého srdca a každý deň sa prebíjal tak prudko do hlbokých, prenikavých očí, že sa v úzkej hrudi rozbíjal ako sklo. Vtedy mladé dievča zbledlo, začalo chorľavieť, vyhľadávalo samotu, premýšľalo a napokon sa uchýlilo do ticha, v ktorom už vari nič nevyrušuje myšlienky.“

„Ako umrelo?“ opýtal sa priateľ tíško, trochu chripľavým hlasom. „Utopilo sa. V hlbokom, tichom rybníku, a vodnú hladinu rozčerilo množstvom kruhov, ktoré sa pomaličky šírily a množily a rozhýbaly všetky kúpajúce sa kvety bielych vodných ruží.“

„Aj to je rozprávka?“ povedal Evald, aby som

nepodľahol tichosti, ktorá nastala po mojich slovách. „Nie,“ odpovedal som, „to je cit.“ „Ale nemohol by sa aj tento cit — porozprávať deťom?“ Rozmýšľal som. „Možno.“ „A ako?“ „Pomocou inej rozprávky.“ A rozprával som:

„Bolo to v časoch, keď v južnom Rusku bojovali za slobodu.“

„Odpusťte,“ povedal Evald, „ale ako mám tomu rozumieť — vari sa chcel ľud oslobodiť od cára? To by akosi nepristalo k mojim predstavám o Rusku, a bolo to aj v rozpore s vašimi predošlými rozprávkami. Ak by tak bolo, radšej by som sa zriekol vašej rozprávky. Lebo rád mám obraz, ktorý som si vytvoril o tamojšom živote a chcem si ho zachovať neporušený.“

Musel som sa usmiať a upokojil som ho: „Poľskí páni (toto som musel uviesť úvodom) vládli v južnom Rusku a v tichých, pustých stepiach, ktoré nazvali Ukrajinou. Boli to tvrdí páni. Ich utláčanie a lakomosť Židov, ktorí sa zmocnili ešte aj kostolného kľúča a dávali ho pravoslávny len za poplatok, zbridily sa mládeži okolo Kijeva a pozdĺž celého Dnepra, takže začala rozmýšľať. Mesto Kijev, sväté mesto, miesto, z ktorého Rusko najsamprv o sebe rozprávalo štyristo vežami, úplne sa zahrúžilo do seba a nivočilo sa v požiaroch ako v náhlych bláznivých myšlienkach, za ktorými bola noc stále hlbšia a hlbšia. Ľud v stepi ani dobre nevedel, čo sa robilo. Ale

starci, ktorých sa zmocnil čudný nepokoj, vychádzali v noci z chalúpok a mlčky pozorovali vysoké nebo, ktoré nikdy nerozhýbal vietor, a vo dne bolo vidieť vynárať sa postavy na chrbtoch kurganov, ktoré sa dvíhaly v ploskej diaľke ako by v očakávaní. Tieto kurgany sú mohyly starých pokolení a tiahnu sa celou stepou ako strpnuté, spiace vlnenie. A v tejto zemi, kde sú mohyly vrchmi, sú ľudia priepastami. Obyvateľstvo je utiahnuté, pochmúrne, mlčanlivé, a jeho slová sú len slabé, rozknísané mosty nad skutočným životom. — Zavše sa s kurganov zdvihnú temní vtáci. Zavše vtrhnú do pochmúrnych ľudí divé piesne a zmiznú hlboko v nich, kým sa vtáci strácajú na nebi. A zdá sa, že tu nič nemá hraníc ani na jednej strane. Ani len domy nemôžu chrániť pred touto nesmiernosťou. Ich oblôčky sú ňou preplnené. Len v temnejúcich kútoch izbičiek stoja staré ikony ako božie mílniky a ligot drobného svetielka prechádza miestnosťami ako decko, blúdiace nocou. Tieto ikony sú jedinou zastávkou, jediným spoľahlivým znakom na ceste, ani jeden dom sa nezaobíde bez nich. Stále potrebujú nové a nové. Napríklad, keď sa niektorá rozpadne zo staroby a črvoče, keď sa niekto žení a stavia si novú chalútku, alebo keď niekto umiera, ako, povedzme, starý Abrahám, a keď si žiada vziať so sebou svätého Mikuláša, tvorcu zázrakov, aby si s obrazom mohol porov-

nať svätcov v nebi a aby hneď pred všetkými ostatnými poznal svätca, ktorého si najväčšmi uctieval.

A takto teda aj Peter Akimovič, vyučený obuvník, maľuje ikony. Keď ustane pri jednej robote, prežehná sa tri razy a priberie sa do druhej, a nad šitím a klopkaním, ako aj nad maľovaním mu vládne rovnaká pobožnosť. Teraz je už starec, ale ešte dosť čerstvý. Chrbát, ktorý hrbí nad topánkami, vystiera pred obrazmi a takto si udržal vzpriamenú postavu a určitú rovnováhu v pleciach a kríži. Väčšinu života prežil ako samotár, nevmiešal sa do zmätkov, ktoré nastaly v dome, keď mu žena Akulina rodila deti a keď deti mrely a vydávaly sa alebo ženily. Len v sedemdesiatom roku života sa Peter sblížil s tými, čo ostali doma, a uvedomil si ich prítomnosť. Boli to: žena Akulina, tichá, pokorná osôbka, ktorá sa obetovala skoro len deťom, potom starnúca, škaredá dcéra a Aljoša, syn, ktorý sa narodil nepomerne neskoro a mal iba sedemnášť rokov. Tohto chcel Peter zaučiť v maliarstve. Lebo videl, že už čoskoro nestačí vyhotoviť všetky objednávky. Ale onedlho sa vzdal vyučovania. Aljoško namaľoval najsvätejšiu Pannu, ale tak zle vystihol predlohu, že sa jeho mazanica ponášala na obraz Mariany, dcéry kozáka Golokopytenka, teda na niečo úplne hriešneho, a starý Peter sa najprv mnoho ráz

prežehnal a len potom sa poponáhľal poškvvrnenú doštičku premaľovať na svätého Dimitrija, ktorému z neznámej príčiny dával prednosť pred všetkými ostatnými svätými.

A Aljoško sa už nikdy nepribral začať nový obraz. Keď mu otec práve nekázal pozlátiť nimbus, býval zväčša ďaleko v stepi, nikto nevedel kde. Nikto ho nezdržiaval doma. Matka sa nad ním čudovala, ale akosi sa okúňala poshovárať sa s ním, ako by bol býval cudzí, alebo úradník. Sestra ho bójala, kým bol deckom, a teraz, keď Aljoša dorástol, začala ním pohrdať, že jej bitku nevracal. Ale ani v dedine sa nikto nestaral o šuhaja. Mariana, kozácka dcéra ho vysmiala, keď jej povedal, že si ju chce vziať za ženu, a ostatných dievčeniec sa Aljoško ani neopýtal, či by ho chcely. Na Seč, k Záporožcom ho nikto nechcel vziať, lebo sa všetkým zdal primľandravý a možno aj trochu primladý. Ušiel už aj do najbližšieho kláštora, ale ani mnísi ho neprijali, — a tak mu ostala len step, šíra, vlnistá step. Raz mu akýsi poľovník daroval starú pušku, ktorá bola nabitá bohvie čím. Aljoša ju ustavične vláčil so sebou, ale nikdy z nej nevystrelil, aj preto, lebo chcel usporiť výstrel, a aj preto, lebo nevedel, do čoho streliť. Raz za teplého, tichého večera, začiatkom leta, sedeli všetci spoloču za veľkým stolom, na ktorom stála misa s pšeničnou kašou. Peter jedol a ostatní sa dí-

vali na neho a čakali, čo im ostane. Zrazu Petrovi zastala lyžica v povetrí, a starec natiahol širokú, ovädnutú hlavu do pásika svetla, čo prichádzal odo dverí, prechádzal koso ponad stôl a strácal sa v temrave. Všetci sa započúvali. Zvonku, zpoza stien chalúčky bolo počuť šuchot, ako keby sa nočný vták jemne dotýkal hrád krídlami. Ale slnce ešte len nedávno zapadlo a noční vtáci iba zriedkavo doleteli až do dediny. A vtom sa zasa zdalo, ako by vôkol domu hmatalo nejaké neznáme veľké zviera a zpoza všetkých stien odrazu bolo počuť neisté kroky. Aljoša tíško vstal s lavičky a práve v tej chvíli sa dvere zatemnily čímsi vysokým čiernym. Zahnilo to večer, vnieslo noc do chalupy a pohybovalo sa len neisto vopred, v celej výške. „Ostap!“ povedala škaredá dcéra neprijemným hlasom. A teraz ho všetci poznali. Bol to slepý kobzar, starec, ktorý chodil po dedinách s dvannásťstrunovou bandurou a spieval o veľkej sláve kozákov, o ich odvahe a vernosti, o ich atamanoch, Kird'agovi, Kukubenkovi, Buľbovi a ostatných hrdinoch, a všetci ho radi načúvali. Ostap sa tri razy poklonil v tú stranu, kde, ako sa nazdával, visela ikona, (a naozaj, nevedomky sa poklonil Panne Márii Znamenskej), potom si sadol k peci a opýtal sa tichým hlasom: „U ko- hože som?“ „U nás, otecko, u obuvníka Petra Akimoviča,“ priateľsky mu odpovedal Peter.

Rád mal spev a tešil sa z nečakanej návštevy. „Ach, u Petra Akimoviča čo maľuje obrazy,“ povedal slepec, aby sa im tiež zavďačil. Potom všetci stíchli. Zo šiestich dlhých strún bandury zaznel zvuk, rástol a ozýval sa skrútený a ako by vyčerpaný na šiestich krátkych strunách, a toto sa opakovalo stále v rýchlejšom takte, takže všetci museli zavrieť oči v obave, že uvidia, ako sa zvuk kamsi rúti v zúrivom tempe stúpajúcej melódie. Vtom nástroj zatíchol a zvuky ustúpily krásnemu, ťažkému hlasu kobzara, ktorý čoskoro naplnil celú chalútku a svolal ľudí aj zo susedných chalúp, čo sa shromaždili pred dverami a pod oblokmami. Ale spevák tentoraz nespieval o hrdinoch. Veď sláva Buľbova, Ostranicova a Nalivajkova bola už nesmrteľná. Aj vernosť kozákov bola už večná. Preto spevák dnes nespieval pieseň o ich hrdinstvách. Zdalo sa, že dnes vo všetkých, čo ho načúvali, tanec zaspal hlbšie. Lebo nikto nepohol nohami a nezdvihol ruky. Ako Ostapova hlava, aj ostatné hlavy ostaly sklonené a oťažely smutnou piesňou:

„Na svete už nieto spravodlivosti. Spravodlivosť, kto ťa ešte nájde? Už niet na svete spravodlivosti. Všetku spravodlivosť si podrobily zákony nespravodlivosti.“

Dnes spravodlivosť biedne žije v okovách. A nespravodlivosť sa z nej vysmieva, videli sme,

ako si sedí s poľskými pánmi v zlatých kreslách, sedí si s nimi v zlatých dvoranách.

Spravodlivosť leží na prahu a úpenlivo prosí. Ale pánov navštívila nespravodlivosť, zlá nespravodlivosť, pozývajú si ju so smiechom do palácov a častujú ju medovinou.

Ach, spravodlivosť, matička, matička moja, s peruťou, podobnou orlej peruti, možno raz príde človek, čo chce byť spravodlivý, spravodlivý, a s božou pomocou predsa dokáže, že spravodlivosti zas nastanú lepšie časy.'

A hlavy sa len s námahou dvíhaly a na všetky čelá zaľahla mlčanlivosť. Všimli si to aj tí, čo chceli hovoriť. A po krátkom, vážnom mlčaní zas sa ozvaly zvuky bandury a teraz ich už lepšie chápal zástup, ktorý ustavične rástol. Tri razy Ostap zaspieval pieseň o spravodlivosti. A vždy bola inakšia. Ak prvý raz bola žalobou, zdala sa pri opakovaní výčitkou a napokon, keď ju kobzar tretí raz vykrikoval zvýšeným hlasom ako reťaz krátkych rozkazov, vybuchol z trasľavých slov divý hnev, zmocnil sa všetkých a strhol ich do širokého a zároveň úzkostlivého oduševnenia.

„Kde sa shromažďujú chlapi?“ opýtal sa mladý sedliak, keď spevák vstal. Starec vedel o všetkých pohyboch kozákov a menoval neďaleké miesto. Mužskí sa chytró rozpráchli, bolo počuť

krátke výkriky, zbrane sa pohly a predo dverami plakaly ženy. O hodinu vyšiel z dediny ozbrojený oddiel sedliakov proti Černigovu. Peter ponúkol kobzarovi sklenicu muštu a dúfal, že sa od neho dozvie viac. Starec sedel, pil, ale na všetky obuvníkové otázky odpovedal len celkom stručne. Potom sa poďakoval a odišiel. Aljoško viedol starčeka cez prah. Keď boli vonku, v noci a v samote, poprosil Aljoša: „A každý smie ísť na vojnu?“ „Každý,“ odpovedal starec a zmizol, vykračujúc chytřejšie, ako by sa mu v noci bol vrátil zrak.

Keď všetci pospali, vstal Aljoška s pece, kde spal oblečený, vzal si pušku a vyšiel z domu. Tu pocítil, že ho objaly čiesi ruky a že ho ktosi nežne bozkal na vlasy. Hneď nato rozoznal v mesačnom svetle Akulinu, ktorá cupkavo bežala do chalupy. „Matka?!“ čudoval sa a cítil sa celkom neobyčajne. Kdesi sa otvorily dvere, neďaleko zabrechal pes. Vtedy si Aljoška prehodil pušku cez plece a prudko vykročil, lebo dúfal, že ešte pred svitaním dohoní ostatných mužských. V dome sa robili, že nezbadali Aljoškov odchod. Len keď si zas posadali za stôl a Peter si všimol Aljoškovo prázdne miesto, vstal, šiel do kúta a pred Znamenskou Matkou Božou zažal sviečku. Škaredá dcéra mrdla plecami.

A slepý starec Ostap zatiaľ prechádzal sused-

nou dedinou a smutne, nežným, zvučným hlasom zas spieval pieseň o spravodlivosti.“

Chromý čakal ešte chvíľku. Potom pozrel na mňa prekvapený: „No, prečo nedokončíte? Veď je to práve tak, ako v rozprávke o zrade. Starý spevák bol Boh.“

„Ach, ani som nevedel,“ povedal som zhrozený.

**OBRÁZOK
Z BENÁTSKEHO GETA**

Pán Baum, majiteľ domu, okresný náčelník, čestný predseda dobrovoľných hasičov a tak ďalej a tak ďalej, nuž povedzme v krátkosti: pán Baum iste vypočul niektorý môj rozhovor s Evaldom. Nie div, veď priateľ býva u neho v dome, na prízemí. Dávno sa poznáme s pánom Baumom z videnia. Ale nedávno pán okresný náčelník zastal, trochu nadvihol klobúk, asi tak, že by bol mohol zpod neho vyletieť vtáčik, keby tam bol býval. Zdvorilo sa usmial a nadviazal so mnou známosť: „Cestujete niekedy?“ „Ach, áno,“ odpovedal som trochu roztržite, „zavše aj cestujem.“ Potom pokračoval dôverne: „Myslím, že odtiaľto len my dvaja sme boli v Taliansku.“ „Nuž,“ namáhal som sa byť trochu pozornejší, „nuž teda by sme sa vari mali poshovárať.“

Pán Baum sa zasmial. „Hej, Taliansko — to je už voľačo. Stále rozprávam doma deťom — napríklad, vezmime len Benátky!“ Zastal som: „Ešte sa pamätáte na Benátky?“ „Ale, prosím vás,“ bedákal pán Baum, lebo bol pritučný a každé rozčúlenie ho stálo veľa námahy, „ako by som sa nemal — kto to raz videl — čo len Piazz-

zettu — no nie?“ „Áno,“ odpovedal som, „rád sa rozpomínam najmä na cestu kanálom, na to tichučké, mlčanlivé klzanie sa na okraji minulosti.“ „Palazzo Franchetti,“ prišlo mu na um. „Cà Doro,“ odpovedal som. „Rybí trh.“ „Palazzo Vendramini.“ „Kde Richard Wagner,“ doložil chytrou ako vzdelaný vlastenec. Prikývol som: „Most vzdychov, viete?“ Usmial sa, ako že sa v tom vyzná: „Pravdaže a neslobodno zabúdať na múzeum, na akadémiu, kde Tizian . . .“

Takto sa pán Baum podrobil akejsi skúške, ktorá bola dosť vyčerpávajúca. Umienil som si, že mu to vynahradím rozprávkou a začal som celkom s mosta doprosta:

„Keď sa prevezieme popod Ponte di Rialto, popri Fondaco de Turchi a popri rybom trhu a povieme gondoliérovi: ‚Napravo!‘, pozrie na nás trošku prekvapený a opýta sa dôrazne ‚Dóve?‘ Ale nástojíme, aby nás viezol doprava a vystúpime v ktoromsi z malých, špinavých kanálov, jednáme sa s ním, hromžíme a ideme stisnutými uličkami a prechádzame čiernymi, začmudenými priechodnými bránami, kým nevyjdeme na malé námestie. A to všetko prosto preto, že sa tu odohráva naša rozprávka.“ Pán Baum sa mi jemne dotkol pleca: „Odpusťte, aká rozprávka?“ Drobné očka mu trošku bojzливо behaly hore-dolu.

Upokojil som ho: „Nuž, iba taká obyčajná,

nie veľmi dôležitá rozprávka. Ani vám vlastne nemôžem povedať, kedy sa stala. Možno za vlády dóžu Alvisa Monceniga IV., ale možno aj skôr alebo neskôršie. Carpacciove obrazy, ak ste dakedy videli niektorý, maľované sú ako by na purpurovom zamate, všade preniká čosi teplého, ako by lesnatého, a okolo tlmených svetiel na nich tisnú sa načúvajúce tône. Giorgione maľoval na matnom, starnúcom zlate, Tizian na čiernom atlase, ale v čase, o ktorom rozprávam, mali radi jasné obrazy na podklade z bieleho hodvábu, a meno, s ktorým sa vtedy hrali, ktoré krásne pery hádzaly do slnca a ktoré zachytávaly pôvabné uši, keď chvejivo padalo nadol, toto meno znelo Gian Battista Tiepolo.

Ale toto všetko nenájdete v mojej rozprávke. V nej sa rozpráva len o skutočných Benátkach, o meste palácov, dobrodružstiev, másk a bleďých lagúnových nocí, ktoré ako nijaké iné noci sú podfarbené tónom tajných romancií. — V tom kúsku Benátok, o ktorom rozprávam, sú len úbohé všedné zvuky, dni sa tu mívajú rovnako, ako by stále trval nekonečný deň, a spevy, ktoré odtiaľ počuť, sú len rastúce žaloby, ktoré sa nevznášajú, ale kúdolia nad uličkami ako kučera-vý dym. Len čo sa zmrkne, tmolí sa tam plno plachej sberby, množstvo detí má domov na námestiach a v úzkych, chladných bránach domov a hrá sa s črepmi a úlomkami farbistých skie-

lok, práve takými, z akých majstri sostavovali prvé mozaiky v San Marco. Šľachtic zriedka za-
blúdi do geta. Najskôr ešte, keď mladé židovské
dievčence prichádzajú k studni, možno zavše za-
zrieť čiernu postavu v plášti a maske. Niektorí
ľudia vedia zo skúsenosti, že táto postava skrýva
dýku v záhyboch plášťa. Ktosi vraj raz v mesač-
nom svetle videl tvár mladíkovu a odvtedy tvr-
dia, že tento čierny, štíhly hosť bol Marcantio
Priuli, syn proveditora Nicola Priuliho a krás-
nej Kataríny Minelli. Vie sa, že čakáva pod brá-
nou domu Izáka Rossa, že potom, keď sa ulička
vyprázdni, prechádza priekom cez námestie a
vchádza k starému Melchisedechovi, bohatému
zlatníkovi, ktorý má mnoho synov a sedem dcér
a mnoho vnukov od týchto synov a dcér. Naj-
mladšia vnučka, Estera, ho čaká, pritúlená k sta-
ručkému starému otcovi, v nízkej, temnej kom-
nate, kde sa všeličo jagá a žiari, kde nad nádo-
bami jemne visí hodváb a zamat, aby zmiernil
ich plný, zlatý oheň. Tu sedáva Marcantio na
poduške, vyšívanej striebrom, starcovi pri no-
hách a rozpráva o Benátkach, ako by rozpráv-
ku, ktorá sa kdesi práve takto stala. Rozpráva
o hrách, o bitkách benátskeho vojska, o cudzích
hosťoch, o obrazoch a sochách, o „sensi“ na Vstú-
pení, o karnevale a o kráse svojej matky Kata-
ríny Minelli. Všetko má pre neho skoro rovnaký
význam, sú to len rozmanité výrazy o moci, lás-

ke a živote. Obom poslucháčom je toto všetko cudzie. Lebo Židia sú prísne vytvorení z každého styku s týmto svetom a ani len bohatý Melchisedech nikdy nevkročí na územie Veľkej rady, hoci by sa aj bol mohol odvážiť aj ako zlatník, aj preto, že si ho všetci ctili. V dlhom živote vykonal starček, v ktorom si všetci videli otca, spoluveriacim nejedno povolenie od Veľkej rady, ale stále znovu zažil sklamanie. Kedykoľvek v benátskom štáte vypuklo nejaké nešťastie, vždy sa pomstili na Židoch. Benátčania im boli povahou príblízki a nepoužívali Židov na obchod ako iné národy, len ich trápili poplatkami, odoberali im majetky a vždy väčšími a väčšími obmedzovali územie geta, takže rodiny, ktoré sa uprostred tejto biedy plodne množily, musely si stavať domy dohora, dom na dom. A ich mesto, ktoré neležalo pri mori, rástlo takto pomaličky až do neba ako nejaké iné more, a okolo námestia so studňou dvíhaly sa so všetkých strán strmé budovy ako steny nejakej obrovskej veže.

Bohatý Melchisedech v čudáctve vysokej staroby dal občanom geta, synom a vnukom prekvapujúci návrh. Chcel vždy bývať práve v najvyššom z týchto tesných domčekov, ktoré sa tisly na seba množstvom poschodí. Radi mu vyplnili čudnú žiadosť, veď aj tak už nedôverovali odolnosti spodných múrov a kládli na ne také ľahké kamene, že vari vietor ani nezbadal ste-

ny. Takto sa starec prenášal dva-tri razy do roka a Estera, ktorá ho nechcela opustiť, šla vždy s ním. Napokon boli už tak vysoko, že keď vyšli z úzkej komnatky na ploskú strechu, začínala sa im vo výške čiel už iná krajina, o ktorej obyčajoch rozprával starec temnými slovami, skoro ako by spieval žalmy. Teraz bolo k nim hore strašne ďaleko. Cesta viedla cez mnohé cudzie životy, príkrymi a klzkými schodmi, popri nadávajúcich ženských a cez útoky hladujúcich detí, a mnohé prekážky na tejto ceste obmedzily každý styk s ľuďmi. Ani Marcantio ich už ne navštevoval a Estere skoro ani nechýbel. V chvíľach, keď bola s ním osamote, nadívala sa na neho toľko a tak dlho, že sa jej zdalo, ako by jej vtedy bol prenikol hlboko do tmavých očí a umrel, a teraz sa začína v nej nový, večný život, v ktorý iste veril ako kresťan. S týmto novým pocitom v mladom tele stávala celé dni na streche a hľadala more. Ale čo ako vysoko bývali, rozoznala najprv iba hrebeň strechy paláca Foscarini, nejakú vežu, kopulu akéhosi kostola, potom vzdialenejšiu kopulu, ako by mrznúcu vo svetle, a napokon mreže stožiarov, hrád a žrdí pred vlhkým chvejúcim sa nebom.

Koncom leta sa starec zas prenášal, čo mu aj vystupovanie po schodoch bolo ťažké a čo ho aj všetci odhovárali. Lebo práve vystavili chyžku, ktorá vŕchievala veľmi vysoko ponad ostatné

domčeky. Keď po takom dlhom čase zasa kráčal námestím, podopieraný Esterou, tislo sa okolo neho množstvo ľudí a skláňalo sa mu pod neisté ruky a prosilo ho o radu vo všeličom. Lebo bol ako mŕtvy, čo vyšiel z hrobu, keď sa naplnil čas. A vari aj tak bolo. Mužskí mu rozprávali, že v Benátkach je povstanie, že je šľachta v nebezpečenstve a že onedlho padnú hranice geta a že sa všetci budú tešiť rovnakej slobode. Starec neodpovedal, len prikyvoval, ako by toto všetko už dávno vedel, ba ako by vari vedel ešte omnoho viac. Vošiel do domu Izáka Rossa, kde na streche mal nový byt, a stúpал hore schodmi pol dňa. Hore sa Estere narodilo plavé, nežné dieťaťko. Keď sa zotavila, vyniesla ho v náručí von, na strechu a prvý raz mu položila celé zlatisté nebo do otvorených očí. Bolo práve jesenné ráno, nevýslovne jasné. Veci sa temneli, skoro bez lesku, padaly na ne len jednotlivé letiace svetielka, ako na veľké kvety, odpočinuly si chvíľočku a nadnášaly sa potom ponad zlatisté kontúry až do neba. A tam, kde sa strácaly, bolo vidieť z tohto najvyššieho miesta, čo ešte nikdy nikto z geta nevidel —, tiché, strieborné svetlo: more. A len teraz, keď Esterine oči privykly na túto nádheru, zbadala na okraji strechy, celkom na krajíčku, Melchisedecha. Vzpriamil sa s roztvoreným náručím a prinútil zakalené oči hľadieť na deň, čo sa pomaličky rodil. Ruky držal

dohora, na čele mal žiarivú myšlienku. Zdalo sa, že obetoval. Potom sa ustavične klaňal a pritískal starú hlavu na krivé, hranaté kamene. A ľud stál dolu na námestí a díval sa nahor. Zo zástupu sa dívalo niekoľko pohybov a slov, ale nedošlo až k starcovi, čo sa modlil osamelý. A ľud videl najstaršieho a najmladšieho ako by v oblakoch. A starec sa ustavične raz hrdo dvíhal, raz zasa klesal do novej pokory, a to trvalo veľmi dlho. Dolu rástol zástup a nespúšťal očí so starca: Videl starec more, alebo Boha, večného Boha v svätožiare?“

Pán Baum sa usiloval čo najchytrejšie niečo poznamenať. Ale nepodarilo sa mu to hneď. „Pravdepodobne more,“ povedal potom sucho. „veď je to aj zážitok,“ čím prejavil, že je veľmi osvietený a chápvý.

Chytrý som sa s ním rozlúčil, ale nemohol som sa zdržať a nezavolať za ním: „Nezabudnite porozprávať deťom túto rozprávku.“ Spamätal sa: „Deťom? Viete, je v nej ten mladý šľachtic, ten Antonio, či ako sa volá, veru celkom, celkom nepekný charakter a potom: to decko, to decko! „To by predsa — pre deti —“ „Ach,“ upokojil som ho, „iste ste zabudli, ctený pane, že deti prichádzajú od Boha! Ako by deti mohli pochybovať, že aj Estera takto dostala dieťaťko, veď bývala tak blízko neba!“

Aj túto rozprávku sa deti dopočuly, a keď sa

ich opytujú, čo myslia, čo mohol starý Melchise-
dech zazrieť vo vrúcnom nadšení, odpovedia
bez rozmýšľania: „Ach, aj more.“

O ČLOVEKU,
ČO POČŮVA SKALY

Zas som pri chromom priateľovi. Usmieva sa, zvláštne, ako obyčajne: „A o Taliansku ste mi ešte nikdy nerozprávali.“ „Teda vari chcete, aby som vám to čo najskôr vynahradil?“

Evald kýva a už aj zatvára oči, aby načúval. Nuž začínam: „Čo my cítime ako jar, to Boh vidí preletieť ponad zem ako letmý, krátky úsmev. Ako by sa zem na dačo rozpomínala, v lete potom všetkým o tom rozpráva, kým zmúdreje vo veľkej jesennej mlčanlivosti, s ktorou sa zdôveruje osamelým. Keby sme spojili všetky jari, ktoré sme prežili vy a ja, nestačily by vyplniť ani len božiu sekundu. Jar, ktorú má Boh zbrať, nesmie ostať na stromoch a lúkach, ale musí sa akosi zmocniť ľudí, lebo vtedy, aby som tak povedal, jar sa neodohrá v čase, ale skôr vo večnosti a v božej prítomnosti.

Keď sa toto raz stalo, musely temné perute božích očí ovisnúť nad Talianskom. Dolu bola krajina jasná, čas sa jaľal ani zlato, ale priekom cez ňu ležala tóna územčistého mužského, ťažká a čierna a ďaleko od nej tóna jeho tvoriacich rúk, nepokojná a trhaná, raz nad Pisou, raz nad

Neapolom, raz zas sa rozplývala na neurčitom pohybe mora. Boh nemohol odvrátiť očí od týchto rúk, ktoré sa mu najprv zdaly složené, ako v modlitbe, — ale modlitba, čo z nich vyvierala, ich roztískala naširoko. Na nebesiach nastala tichosť. Všetci svätí sledovali božie pohľady a spolu s Pánom Bohom pozorovali tónu, ktorá zahaľovala polovičku Talianska, a hymny zamrely anjelom na tvárach a hviezdy sa triasly, lebo sa bály, že sa dačím previnily a pokorne čakaly hnevne božie slovo. Ale nestalo sa nič takého. Nebesá sa v celej šírke roztvorily nad Talianskom, takže Raffael v Ríme klesol na kolená a blahoslavený Fra Angelico z Fiesole stál na oblaku a tešil sa z neho. V tejto chvíli bolo mnoho modlitieb na ceste so zeme do neba. Ale Boh rozoznal len jednu: moc Michelangelova sa vznášala k nemu ako vôňa z viníc. A Boh strpel, aby mu naplnila myšlienky. Sklonil sa hlbšie, našiel tvoriaceho človeka, nazrel mu ponad plece na ruky, čo počúvaly kameň a zľakol sa: vari by aj v kameňoch mali byť duše? Prečo tento človek načúval kamene? A vtom sa Michelangelove ruky zobudily a rozrývaly kameň ako hrob, v ktorom sa mihoce slabý, umierajúci hlások: „Michelangelo,“ vykrikol Boh v úzkosti, „kto je v kameni?“ Michelangelo sa započúval. Ruky sa mu triasly. Potom odpovedal tlmene: „Ty, Bože môj, kto iný ako Ty? Ale nemôžem preniknúť

až k Tebe.“ A vtedy Pán Boh pocítil, že je aj v kameňoch, a bolo mu úzko a nedobre. Celé nebo bolo zrazu kameňom a on bol zavretý uprostred neho a dúfal, že ho Michelangelove ruky vyslobodia, a počul, že sa už blížia, ale ešte sú ďaleko. A majster bol zas už v práci. Ustavične si myslely: „Ty si len malý balvan a niekto iný by v tebe sotva našiel človeka. Ale ja tu cítim plece: je to plece Jozefa z Arimatie, tu sa zohýna Mária, cítim jej chvejúce sa ruky, čo držia Ježiša, nášho Pána, ktorý práve umrel na kríži. Keď v tomto kúsku mramoru majú miesto všetci traja, ako by som nemal z brala vyvolať spiace pokolenie?“ A širokými údermi oslobodil tri postavy Piety, ale nesňal im úplne kamenný závoj s tváří, ako by sa obával, že by mu ich hlboký smútok mohol ochromiť ruky. A ušiel k inému kameňu. Ale nikdy sa neosmelil dať čelu plnú jasnotu, dať plecu najčistejšie zaokrúhlenie, a keď tvoril ženu, nevložil jej na ústa posledný úsmev, aby neprezradil celú jej krásu.

V tomto čase navrhoval pomník pre Júlia della Rovere. Chcel nad železným pápežom vystaviť vrch a k tomu pokolenie, ktoré by ho obývalo. Preplnený mnohými neurčitými plánmi odišiel do mramorových baní. Nad chudobnou dedinkou sa dvíhala strmá úboč. V ráme olív a zvetralých skalísk vyzeraly čerstvo odlomené plochy ako veľká, bledá tvár pod starnúcimi

vlasmi. Michelangelo dlho stál pred jej zahaleným čelom. Zrazu zbadal pod ním dve obrovské, kamenné oči, ktoré si ho obzeraly. A Michelangelo cítil, že pod pohľadom týchto očí rastie do výšky. Teraz už vyčnieval nad krajinou a zdalo sa mu, ako by od večnosti stál tu, oproti tomuto vrchu sťa brat. Dolina pod ním ustupovala, ako pod kráčajúcim nahor, chalúčky sa tisly k sebe ako stáda a bralnatá tvár pod bielymi, kamennými závojmi sa zdala bližšia a známejšia. Bol v nej výraz očakávania, nehybný, a predsa ako by sa už-už chcel pohnúť. Michelangelo rozmýšľal: „Nemožno ťa rozbiť, veď si celok,“ a potom zvýšil hlas: „Teba chcem dokončiť, ty si moje dielo.“ A vracal sa nazad do Florencie. Videl hviezdu a vežu dómu. A okolo nôh mal večer.

Pri Porta Romana zrazu zaváhal. Oba rady domov sa vystieraly k nemu ako ramená a už ho aj chytily a ťahaly do mesta. A ulice boli stále užšie a užšie, temnejšie a temnejšie, a keď vošiel do svojho domu, cítil, že sa ho zmocnily temné ruky, z ktorých sa nemohol vymaniť. Bežal do dvorany a odtiaľ do nízkej, sotva dva kroky dlhej komôrky, kde obyčajne písaval. Steny komôrky zaľahly na neho a zdalo sa, že zápasia s jeho ohromnými rozmermi a tísnu ho nazad do bývalej, tesnej postavy. A on to trpel. Klesol na kolená a dal sa im utvárať. Cítil

nikdy nepoznanú pokoru v sebe a aj si želal byť akýmsi maličkým. A v tom sa ozval hlas: „Michelangelo, kto je v tebe?“ A človek v tesnej komôrke ťažko sklonil hlavu do rúk a povedal tíško: „Ty, Bože môj, ktože iný.“

A vtedy sa okolo Boha všetko rozšírilo a Boh zdvihol slobodne dohora tvár, čo sa skláňala nad Talianskom a obzeral sa naokolo: tu stáli svätci v plášťoch a mitrách a anjeli sa prehánali so spevmi ako s džbánmi ligotavých nápojov okolo smädných hviezd a nebesá nemaly konca.“

Chromý priateľ zdvihol oči a trpezlivo dovolil večerným oblakom, aby ich ťahaly so sebou po nebi: „Či je Boh *tam*?“ opýtal sa. Mlčal som. Potom som sa nachýlil k nemu: „Evald, a sme my tu?“ A srdečne sme si podali ruky.

•

AKO SA STAL NÁPRSTOK PÁNOM BOHOM

---

7 Rozprávky o Pánu Bohu.

Keď som odišiel zpod obloka, večerné oblaky tu ešte vždy boly. Vari ma čakaly. Mám aj im rozprávať rozprávku? Navrhol som im to. Ale nepočuly ma. Aby som bol srozumiteľnejší a aby som skrátil vzdialenosť medzi nami, zakričal som: „Aj ja som večerný oblak.“ Zastaly, zrejme ma pozorovali. Potom mi vystrely v ústrety jemné, priezračné, červenkasté krídla. Takto sa pozdravujú večerné oblaky. Poznaly ma.

„Sme nad zemou,“ vysvetľovali, „presnejšie povedané nad Európou, a ty?“ Zaváhal som: „Tu je krajina . . .“ „Ako vyzerá?“ prezvedaly sa. „No,“ odpovedal som, „zmráka sa nad vecami.“ „To je aj v Europe,“ zasmial sa mladý oblak. „Možno,“ povedal som, „ale vždy som počul: veci v Europe sú mŕtve.“ „Áno, pravdaže,“ pohrdavo prehodil iný oblak, „aký by to bol nesmysel: živé veci?“ „Nuž,“ nepopustil som, „moje žijú. V tom je práve rozdiel. Môžu byť všeličím, a vec, ktorá príde na svet ako ceruzka alebo pec, nemusí si preto ešte zúfať, že sa nevyšvihne vyššie. Z ceruzky môže byť pa-

lica, ba v najlepšom prípade stožiar, a z pece aspoň mestská brána.“

„Ty si mi akýsi nasprostastý večerný oblak,“ povedal mladý oblak, ktorý sa už aj predtým vyslovil tak bezohľadne. Staré oblačisko sa obávalo, že ma mohol uraziť. „Sú všelijaké krajiny,“ naprávalo, čo sa dalo, „dostal som sa raz nad isté malé kniežatstvo a dodnes neverím, že by patrilo do Európy.“ Poďakoval som sa mu a povedal som: „Vidím, že sa ťažko dohodneme. Dovoľte, aby som vám prsto porozprával, čo som v poslednom čase videl pod sebou, to bude iste najlepšie.“ „Prosím,“ dovolilo mi staré oblačisko za všetky. Začal som: „V izbe sú ľudia. Som dosť vysoko, musím dodať, a preto v mojich očiach vyzerajú ako deti. Nuž vravím celkom prsto: deti. Teda: deti sú v izbe. Dve, päť, šesť, sedem detí. Dlho by trvalo povyspytovať sa ich, ako sa volajú. Ale zdá sa, že sa deti o čomsi horlivo dohadujú. Pri tom už sem-tam prezradia aj daktoré meno. Iste stoja už chvíľku takto popolu, lebo najstarší (práve počujem, že ho volajú Jankom) vraví, ako by končil škriepku: „Nie, takto to rozhodne nemôže ostať. Počul som, že predtým rodičia vždy večer, alebo aspoň v ten večer, keď boly dobré — rozprávali deťom rozprávky, kým nepospaly. Robia to aj teraz?“ Nastala krátka prestávka, potom si Janko aj odpovedal: „Teraz to už nerobia nikde. Nuž, pre

mňa za mňa nech si nechajú tých niekoľko úbo-
hých drakov, s ktorými by sa museli trápiť, veď
som na to už aj tak priveľký, ale jednako, patri-
lo by sa, aby nám rozpovedali, čo vedia o čaro-
dejniciach, trpaslíčkoch, princoch a obludách.
,Mám tetu,‘ povedalo malé dievčatko, ,čo mi za-
vše rozpráva.‘ ,Ach, čo,‘ odsekol mu Janko na-
krátko, ,tetky, to je nič, tetky klamú.‘ Janko
pokračoval: ,Veď tu ide predovšetkým o rodi-
čov, lebo rodičia sú do určitej miery povinní po-
učiť nás o tom všetkom: ostatní to robia skôr
len z milosti. Neslobodno to od nich žiadať.
Ale dajteže trošku pozor: čo robia naši rodičia?
Chodia okolo nás so zlostnými, vzrušenými tvá-
rami, s ničím nie sú spokojní, kričia a hrešia nás,
a pritom sú takí ľahostajní, hádajú by ani ne-
zbadali, keby svet zahynul. Majú niečo, čo
volajú ,ideálmi‘. Možno sú to tiež akési deti, kto-
ré nesmú ostať samy, a narobia mnoho starostí.
Ale teda nás nemali mať. Nuž, deti, myslím tak-
to: iste je smutné, že nás rodičia zanedbávajú.
Ale aj to by sme zniesli, keby to nebolo dôka-
zom, že dospelí sú vcelku hlúpi, že kráčajú na-
zad, ak tak smiem povedať. A nemôžeme zadržať
ich skazu. Veď celý deň nemôžeme vplývať na
nich, a keď sa neskoro vrátíme zo školy, nikto
nemôže od nás žiadať, aby si sadli a pokúsili sa
vzbudiť u nich záujem pre dačo rozumného. No
človeku je veľmi ľúto, keď len tak sedia a sedia

pod lampou a keď matka nechápe ani len Pytagorovu vetu. Nuž, ale je tak, a nie inak. Takto budú dospelí stále hlúpejší . . . no, akáže škoda: čo my pritom môžeme stratiť? Výchovu? Snímajú vzájomne pred sebou klobúky, a keď sa pritom ukáže plešina, smejú sa. Vôbec: ustavične sa smejú. Keby sme s času na čas neboli rozumní a neplakali, nebolo by v tomto ani trošku rovnováhy. A pritom sú vám namyslení: opovažujú sa tvrdiť, že cisár je dospelý človek. Čítal som v novinách, že španielsky kráľ je dieťa a tak je to so všetkými kráľmi a cisármi, — len si nedajte nič navravieť! No popri všetkých taľafatkách majú dospelí predsa len niečo, čo nám, veru, nemôže byť ľahostajné: Pána Boha. Ešte som ho síce nevidel u nikoho dospelého, — no práve toto je podozrivé. Prišlo mi na um, že ho iste kdesi zašantročili v ustavičnej roztržitosti, zamestnanosti a náhlivosti. A Boh je predsa náramne potrebný. Všeličo sa nemôže stať bez neho, slnce nemôže vyjsť, deti nemôžu prichádzať na svet, ale ani chleba by nebolo bez neho. Keď sa zavše pekárovi minie chlieb, sadne si Pán Boh a krúti veľké mlyny. Ľahko nájdeme mnoho všeličoho, prečo nevyhnutne potrebujeme Boha. Ale toto je isté: dospelí sa o neho nestarajú, preto sa musíme starať o neho my, deti. Počujte, čo som si vymyslel. Je nás práve sedem. Každé z nás musí vždy deň nosiť Pána Boha pri sebe, tak bude

pri nás celý týždeň a vždy budeme presne vedieť, kde je.

Deti sa dostaly do ohromného pomykova. Ako sa to má stať? Vari môžu Pána Boha chytiť do ruky alebo vopchať do vrecka? Vtom sa ozve malý chlapček: „Bol som raz sám v izbe. Lampôčka svietila neďaleko mňa, sedel som v postielke a modlil som sa večernú modlitbu — veľmi nahlas. V složených ručičkách sa mi čosi pohlo. Bolo to mäkké a teplé ako vtáčatko. Nemohol som roztvoriť ruky, lebo som sa ešte nedomodlil. Ale bol som veľmi zvedavý a modlil som sa veľmi chytro. Potom, keď som povedal Amen, spravil som takto (chlapček roztvoril ručičky a rozťahol pršteky), ale nič v nich nebolo.“

To všetci ľahko pochopili. Ale ani Janko im nevedel poradiť. Všetci sa dívali na neho. A zrazu povedal: „Veď je to jedno. Každá vec môže byť Pánom Bohom. Len jej to treba povedať.“ Obrátil sa k najbližšiemu, červenovlasému chlapcovi. „Zviera to nemôže byť. Ušlo by. Ale vec, vidíš, stojí stále na mieste, keď prídeš do izby, vo dne či v noci, vždy je tu, teda vec môže byť Pánom Bohom.“ Pomaličky presvedčil aj ostatných. „Lenže potrebujeme maličký predmet, ktorý môžeme stále nosiť pri sebe, lebo inak by bol nevhodný. Nože ukážteže, čo máte po vrečkách.“ A tu vyšly na svetlo čudné veci: kúsky

papiera, nožíky, gummy, perá, povrázky, skalky, skrutky, písťalky, triesočky a všeličo iného, čo sa z diaľky nedá rozoznať a čo ani neviem pomenovať. A všetky tieto veci ležaly v plytkých detských dlaniach, ako by preľaknuté, že by sa zrazu mohli stať Pánom Bohom, ale ktorá z nich sa mohla čo len trošku ligotať, ligotala sa, aby sa Jankovi popáčila. Dlhú si nemohol vybrať. Napokon našiel u malej Ruženky náprstok, ktorý raz vzala mame. Bol ligotavý, ako strieborný, a pre túto krásu stal sa Pánom Bohom. Janko si ho hneď aj vopchal do vrečka, lebo bol prvý na rade, a všetky deti chodily celý deň za ním a boly hrdé na neho. Len ťažko sa dohodly, kto bude mať Pána Boha na druhý deň, a Janko bol natoľko obozretný, že hneď zostavil poradie na celý týždeň, aby nevypukly škriepky.

Takéto rozhodnutie sa ukázalo veľmi účelným. Na prvý pohľad sa dalo rozoznať, kto práve nosí Pána Boha. Lebo, kto ho mal, chodil trošku upätejšie a slávnostnejšie a strúhal nedeľnú tvár. Prvé tri dni sa deti ani o inom neshováraly. Podchvíľou chcelo daktoré vidieť Pána Boha, a čo aj táto vysoká hodnosť nijako nezmenila náprstok, náprstkovitosť na ňom vyzerala teraz iba ako skromný odev okolo skutočnej postavy. Všetko išlo, ako malo. V stredu mal Pána Boha Paľko, vo štvrtok Anička. Prišla sobota. Deti sa hraly na chytačky a šalely sa zadych-

čané, až zrazu Janko vykrikol: „Kto má Pána Boha?“ Všetci zastali. Každý hľadel na iného. Nikto sa nemohol rozpamätať, že by ho bol dva dni videl. Janko vypočítal, kto bol na rade: Marienka. A tu bez milosti žiadali od Marienky Pána Boha. Čo mala robiť? Dievčatko sa hralo po všetkých vreckách. Len teraz mu prišlo na um, že ho ráno dostalo. Ale Pána Boha nebolo, iste ho stratilo pri hre.

A keď deti odišly domov, ostala Marienka na lúke a hľadala. Tráva bola dosť vysoká. Dva razy šli naokolo ľudia a opytovali sa, či dačo stratila. Dieťa zakaždým odpovedalo: „Náprstok,“ a len hľadalo ďalej. Ľudia s ním chvíľku hľadali, ale čoskoro sa im hľadanie zunovalo a ktosi poradil dievčatku, keď odchádzal: „Choď radšej domov, veď si môžeš kúpiť iný náprstok.“ No Marienka len ďalej hľadala. Lúka bola stále cudzejšia a temrava a tráva začala vlnúť. Tu zas prišiel akýsi človek. Sklonil sa nad dievčatkom: „Čože to hľadáš?“ Teraz už Marienke bolo skoro do plaču, preto mu odpovedala hlavato, ale smelo: „Pána Boha.“ Neznámy sa usmial, chytil ju prsto za ruku a dievčatko sa dalo viesť, ako by už bolo všetko v najlepšom poriadku. Cestou povedal neznámy. „Ľaľa, pozri, aký krásny náprstok som dnes našiel.“

Večerné oblaky byly už dlho netrpezlivé. Teraz sa ku mne obrátilo biele oblačisko, ktoré

medzitým veľmi stručnelo: „Odpusťte, ale nemo-
hol by som sa dozvedieť meno krajiny, nad kto-
rou ste —“ No ostatné oblaky v smiechu bežaly
do neba a vtiahly so sebou aj starý oblak.

•

ROZPRÁVKA O SMRTI
A DOKONČENIE, DOPÍSANÉ
NEZNÁMOU RUKOU

Ešte stále som sa díval nahor, do pomaly hasnúceho večerného neba, keď ktosi povedal: „Zdá sa, že sa veľmi zaujímame o krajinu tamhore.“

Pohľad mi padol dolu ako sostrelený a videl som, že som sa dostal až k nízkemu múriku nášho neveľkého cmitera, a predo mnou, na druhej strane múra, stál mužský s rýľom a vážne sa usmieval. „Ja sa zas zaujímam o túto krajinu,“ dokončil a ukázal na čiernu, vlhkú zem, čo na niekoľkých miestach vykúkala zpod množstva sprchnutého lístia, ktoré suchotalo a hýbalo sa, a ja som ani nezbadal, že zavial vietor. Zrazu som povedal, zachvátený prudkou hrôzou: „Prečo toto robíte?“ Hrobár sa ešte vždy usmieval: „Aj toto uživí — a potom, prosím vás, nerobí väčšina ľudí to isté? Pochovávajú Pána Boha tam, ako ja tu ľudí.“ Ukázal na nebo a vysvetľoval mi: „Áno, aj to je velikánsky hrob a v lete kvitnú na ňom divé nezábudky.“ Prerušil som ho: „Boly časy, keď ľudia pochovávali Boha v nebi, to je pravda.“ „A je to teraz inak?“ opýtal sa neobyčajne smutne. Pokračoval som: „Kedysi každý hodil

na neho hrst' neba, viem. Ale vtedy vlastne už nebol tam, alebo predsa.“ Zaváhal som.

„Viete,“ začal som zasa, „v dávnych časoch sa ľudia modlili takto.“ Vystrel som rozťahnuté ruky a nevoľky som cítil, že sa mi hrud' rozšírila. „Vtedy sa Boh snášal do všetkých týchto priepastí, plných pokory a temnoty, a len nerád sa vracal domov, do neba, ktoré nebadane sťahoval stále nižšie a nižšie ponad zem. Ale vznikla nová viera. A pretože nemohla ľuďom vysvetliť, aký je rozdiel medzi novým Bohom a tým starým (lebo hneď, ako ho začala vychvaľovať, rozoznali ľudia aj tu len jediného, starého Boha), teda hlásateľ nových prikázaní aspoň premenil spôsob modlenia. Naučil ľudí skladať ruky a rozhodol: „Pozrite, náš Pán Boh chce, aby sme sa k nemu takto modlili, teda je to aj iný Boh, nie ten, o ktorom ste si doteraz namýšľali, že ho prijímate do náručia.“ Ľudia to uznali a pohyb vystretých, rozšírených rúk stal sa hrozným a pohrdaným a neskôr ho pribili na kríž, aby bol všetkým symbolom biedy a smrti.

Ale keď potom Pán Boh zas pozrel na zem, zhrozil sa. Pri množstve složených rúk vystavili mnoho gotických kostolov a tak sa dvíhaly k nemu ruky a strechy rovnako strmo a ostro ako nepriateľské zbrane. Lenže božia odvážnosť je inakšia. Boh sa vrátil do svojho neba, a keď zbadal, že veže a nové modlitby dorastajú za

ním až sem, vyšiel z neba na opačnej strane a takto sa zbavil prenasledovania. No prekvapilo ho, že za hranicami svojej žiarivej vlasti našiel začínajúcu temnotu, ktorá ho mlčky prijala, a s čudným pocitom kráčal stále ďalej a ďalej v tejto tme, ktorá ho upomínala na ľudské srdcia. Vtedy mu prvý raz prišlo na um, že ľudia majú jasné hlavy, ale srdcia plné podobnej temnoty, a pocítil túžbu prebývať v ľudských srdciach a nekráčať jasnou, chladnou ostražitosťou ich myšlienok. Nuž Pán Boh pokračoval v ceste. Temnota okolo neho stále hustla a v noci, ktorou sa predieral, bolo čosi z vonnej teploty plodných hrúd. A netrvalo dlho a už sa k nemu vystieraly korene tým starým krásnym pohybom širokej modlitby. Niet nič umnejšieho ako kruh. Boh, ktorý nám ušiel z neba vráti sa nám zas zo zeme. A ktovie, možno práve vy mu raz vyhrabete bránu . . .“ Človek s rýľom povedal: „Ale, veď je to rozprávka.“ „V našom hlase“, odpovedal som tíško, „je všetko rozprávkou, veď sa to v ňom nikdy nemohlo stať.“ Hrobár hľadel chvíľku vopred. Potom si prudkým pohybom obliekol kabát a opýtal sa: „Hádám by sme mohli ísť spolu?“ Prikývol som: „Idem domov. Iste máme spoločnú cestu. Ale nebývate tu?“ Vyšiel z mrežkavých vrátok, jemne zatvoril nariekajúce závary a odpovedal: „Nie.“

Po niekoľkých krokoch bol dôvernejší: „Pred-

tým ste povedali úplnú pravdu. Čudné je, že sa ťažko nájde niekto, kto rád robí túto robotu. Ani ja som predtým nepomýšľal na ňu. Ale teraz odkedy starnem, zavše mávam myšlienky, čudné myšlienky, ako tá o nebi a ešte iné. O smrti. Čo vieme o nej? Zdanlivo mnoho a možno nič. Často, keď pracujem, stoja okolo mňa deti (ani neviem, či sú). A mne práve príde na um čosi takéhoto. Vtedy kopem ako zver, aby som si stiahol z hlavy všetku silu a upotrebil ju v rukách. Hrob je omnoho hlbší, ako žiada predpis, a pri ňom vyrastá vrch zeme. Ale deti utekajú odo mňa, keď vidia moje divé pohyby. Myslia si, že sa, hádam, hnevám.“ Rozmýšľal. „A naozaj je to akýsi druh hnevu. Stávaš sa otupelým, myslíš, že si to už premohol, a zrazu . . . Nič nepomáha, smrť je čosi nepochopiteľného, strašného.“

Dlho sme šli cestou popod celkom opráchnuté ovocné stromy a naľavo od nás sa začínal les ako noc, čo nás každú chvíľu môže zahaliť. „Porozprávam vám rozprávočku,“ skúsil som, „dokončím ju, práve kým dôjdeme.“ Hrobár prikývol a zapálil si krátku, starú fajku. Rozprával som:

„Žili raz dvaja ľudia, muž a žena a mali sa radi. Mať rád, znamená nič odnikiaľ nežiadať, zabudnúť na všetko a chcieť prijímať len od *jedného* človeka všetko, i to, čo už máme i všetko

ostatné. Takto to vzájomne chceli aj títo dvaja. Ale postupom času, deň po dni, keď všetko prichádza a odchádza často prv ako si na to navykne, nedá sa vyžiť, len z takejto lásky, udalosti sa hrnú so všetkých strán a náhoda otvára každé dvere.

Preto sa títo dvaja rozhodli opustiť čas a utiahnuť sa do samoty, veľmi ďaleko od bitia hodín a od mestských zvukov. A tam si v záhradke vystavili dom. A dom mal dva vchody, jeden vpravo a druhý vľavo. A pravá brána bola mužova brána a všetko, čo bolo jeho, vchádzalo do domu týmto vchodom. Ľavá brána bola zas ženina, a čo jej bolo treba, malo vojsť popod jej klenbu. Tak aj bolo. Kto sa ráno prvý zobudil, vstal a otvoril svoju bránu. A tadiaľ potom dlho do noci vchádzalo do domu všeličo, hoci nestál kraj cesty. K ľuďom, čo vedia prijímať, prichádza do domu aj okolie a svetlo a vietor s vôňou na pleciach a ešte mnoho iného. Ale aj minulosť, postavy a osudy vchádzaly oboma proste a pohostinne, tak že si mysleli, že od nepamäti bývali v tomto osamelom domčeku. Takto prešlo mnoho času a naši dvaja boli pritom veľmi šťastní. Ľavá brána sa otvárala trošku častejšie, ale pravou zas vchádzali rozmanitejšie hostia. A pred touto bránou raz ráno čakala aj — smrť. Keď ju muž zbadal, chytro pribuchol dvere a celý deň ich nechal dobre zavreté. Po nedlhom čase

vynorila sa smrť pred druhým vchodom. Chvejúc sa, prichlopila žena dvere a zatisla širokú závoru. S mužom sa neshovárali o tejto udalosti, ale už len zriedka otvárali brány a usilovali sa vystačiť s tým, čo bolo v dome. Nuž, pravda, žili teraz omnoho biednejšie ako predtým. Zásoby sa zmenšily a nastaly im starosti. Obaja začali zle spávať a raz v noci, keď nespali, začuli zrazu obaja naraz čudné hrabanie a klopkanie. Prichádzalo zpoza steny domu, z rovnakej vzdialenosti od oboch brán a znelo, ako by niekto začínal vylamovať kameň a stavať nový vchod uprostred steny. Ale obaja sa robili, ako by nepočuli nič zvláštneho, hoci sa veľmi báli. Začali sa shovárať, smiali sa neprirodzene nahlas, a keď ustali, stíchlo aj hrabanie v stene. Odteraz ostaly už obe brány navždy zatvorené. Žili už len ako väzni. Obaja chorľaveli a namýšľali si všeličo čudného. Zvuky sa s časom na čas opakovali. Vtedy sa smiali perami, ale srdcia im temer umierali strachom. A obaja vedeli, že hrabanie je stále hlasnejšie a zreteľnejšie, a museli sa stále hlasnejšie shovárať a smiať, vždy matnejšími a matnejšími hlasmi.“

Mlčal som. „Hej, hej,“ povedal hrobár, „tak je to pravdivá rozprávka.“

„Čítal som ju v starej knihe,“ pripojil som, „a pritom som prišiel na čosi veľmi zvláštneho. Za riadkom, v ktorom sa rozprávalo, ako sa

smrť zjavila aj pred ženinou bránou, bola starým, vyblednutým atramentom nakreslená drobná hviezdička. Dívala sa zpomedi slov ako zpomedi oblakov a chvíľku som si myslel, keby sa riadky pretiahly, že by bolo vidno za nimi množstvo hviezd, ako to niekedy býva, keď sa jarné nebo vyjasní neskoro večer. Potom som celkom zabudol na hviezdičku, kým som na vnútornej strane väzby na konci knihy zas nenašiel práve takú hviezdičku, čo sa na lesklom papieri zrkadlila ako v jazere, a hneď pod hviezdičkou sa začínaly jemné riadky, ktoré bežaly ako vlny na bledej, zrkadliacej sa ploche. Písmo bolo už na mnohých miestach nezreteľné, ale predsa sa mi podarilo rozlúštiť skoro všetko. Bolo tam napísané asi toto:

„Tak často som čítala túto rozprávku, a to vo všelijakých dňoch, a preto som zavše presvedčená, že som ju ja zapísala, z rozpomienok. Ale u mňa rozprávka pokračuje, ako ju tu zapisujem. Žena nikdy nevidela smrť, preto ju bezstarostne nechala vojsť. Ale smrť povedala trošku náhlivo, ako niekto, kto nemá dobré svedomie: „Daj toto mužovi.“ A chytró pripojila, keď sa žena zadívala na ňu skúmavo: „Je to semiačko, veľmi dobré semiačko.“ Potom odišla a ani sa neobzrela. Žena otvorila vrecúško, ktoré jej smrť vložila do dlane. Naozaj byly v ňom akési semienka, tvrdé, škaredé jadierka. Vtedy si žena

pomyslela: „Semiačko je čosi nehotového, budúceho. Nikdy nemožno vedieť, čo z neho bude. Nedám tieto škaredé jadierka mužovi, nevyzerajú ako dar. Radšej ich zasadím v záhradke na hriadku a vyčkám, čo z nich vypučí. Potom ho dovediem k hriadke a porozprávam mu, kde sa vzala táto rastlina.“ A žena tak aj urobila. Potom žili ďalej ako predtým. Muž, ktorý ustavične musel myslieť na smrť, ako mu stála pred bránou, bol zpočiatku trochu bojazlivý, ale keď videl ženu práve takú pohostinnú a bezstarostnú ako vždy, aj on onedlho dokorán otvoril krídla svojej brány, takže do domu zasa vchodilo mnoho života a svetla. Nasledujúcej jari stál uprostred hriadky, medzi štíhlymi hôrnymi, ohnivými ľaliami nízky kríček. Mal úzke počerné lístky, trochu končisté, podobné vavrínovým listom, a ich tmavosť pokrýval zvláštny lesk. Muž sa strojil každý deň, že sa opýta ženy, kde sa vzala táto rastlina. Ale nikdy sa akosi neosmelil. A žena, ktorá vždy smýšľala ako on, mlčala tiež deň po deň a nič mu nevysvetlila. Ale potlačaná otázka u muža a zo strachu nikdy nevyslovená odpoveď u ženy priviedly často oboch odrazu ku kríčku, ktorý sa temnou zeleňou tak čudne odrážal od celej záhrady. Na druhú jar pestovali kríček práve tak ako ostatné rastliny a boli smutní, keď sa dvíhal nezmenený a nemý ako v prvom roku, hluchý v záplave slnca, upro-

stred rozkvitajúcich kvetov. Vtedy sa rozhodli, ale nepriznali sa vzájomne, že budúceho roku venujú všetku starostlivosť práve tomuto kríku, a keď nastala tretia jar, plnili tíško, ruka v ruke, čo si sľúbili. Záhrada naokolo zdivela, ohnivé ľalie sa zdaly bledšie ako obyčajne. Ale raz, keď po ťažkej, zamračenej noci vyšli zarána do tichej, ligotavej záhrady, už vedeli: z čiernych, ostrých listov neznámeho kríka vypučal dokonalý bledý, belasý puk, ktorému na všetkých stranách boly okvetné lístky už pritesné. A stáli pred ním spolu a mlčky, a teraz už naozaj nevedeli, čo si majú povedať. Lebo si mysleli: „Už kvitne smrť!“ a naraz sa zohli ovoňať mladý kvet. — Ale od tohto rána sa všetko na svete zmenilo. Toto bolo napísané na väzbe knihy“, dokončil som.

„A kto to napísal?“ nástojil hrobár.

„Podľa písma — žena,“ odpovedal som. „Ale čo by bolo pomohlo, vyskúmať to. Písmená boly veľmi vyblednuté a trošku staromódne. Iste už dávno umrela.“

Hrobár bol zahrúžený v myšlienkach. Napokon sa priznal: „Je to len rozprávka, a tak to dojme.“ „To preto, lebo zriedka počujete rozprávku,“ chlácholil som ho. „Myslíte?“ Podal mi ruku, stisol som mu ju. Ale rád by som ju rozprával ďalej. Smiem vari?“ Prikývol som. Zrazu mu prišlo na um: „Ale nemám komu. Ko-

muže by som ju mal teda rozprávať?“ „Nuž, veď je to také prosté: deťom, ktoré sa zavše chodia na vás dívať. Komuže inému?“

A deti naozaj počuly aj posledné tri rozprávky. Pravda, tú, čo opakovali večerné oblaky, len čiastočne, ak mi dobre povedali. Veď deti sú malé, a preto omnoho vzdialenejšie večerným oblakom ako ja. A to je pri tejto rozprávke celkom dobre. Lebo keby vypočuly dlhú, veľmi triezvu reč Jankovu, hneď by rozoznaly, že sa všetko odohralo medzi deťmi, a dívaly by sa na moju rozprávku kriticky, znalecky. A lepšie je, keď sa nedozvedia, s koľkým napätím a ako neobratne prežívame udalosti, ktoré sú im také ľahké.

•

**SPOLOK, KTORY
VZNIKOL, LEBO BOL VELMI
POTREBNY**

Len teraz sa dozvedám, že aj u nás v mestečku je akýsi Umelecký spolok. Vznikol nedávno zo skutočnej, nástojčivej potreby — čo si môžeme domyslieť — a povest' vraví, že „prekvitá“. Keď už spolky vôbec nevedia, čo si majú počať, prekvitajú. Iste ste počuli, že musia prekvitať, aby boli skutočnými spolkami.

Netreba ani povedať, že pán Baum bol čestným členom a zakladateľom spolku, krstným otcom spolkovej zástavy a všetkým ostatným v jednej osobe a že sa namáhal, ako vedel, aby si nepoplietol tieto rozmanité hodnosti. Poslal ku mne mladíka, ktorý ma mal pozvať, aby som sa zúčastnil na spolkových „večierkoch“. Poďakoval som sa, ako sa svedčí, veľmi zdvorile a dodal som, že už asi päť rokov robím pravý opak. „Pomyslíte si len,“ vysvetľoval som mu s patričnou vážnosťou, „odvtedy neprejde ani minúta, v ktorej by som nevystúpil z nejakého spolku, a ešte vždy sú spoločnosti, ktoré ma, takrečeno, obsahujú.“ Mladík mi hľadel na nohy zprvu preľakano, potom s výrazom úctivej ľútosti. Iste videl, ako „vystupovali“ zo spolkov, lebo s poroz-

umením prikyvoval. To sa mi páčilo, a pretože som sa práve sberal odísť, navrhol som mu, aby ma na kúsku odprevadil. Tak sme prešli mestom, ba až kúsok za mesto k stanici, lebo tam som mal robotu. Skromne mi to oznámil, lebo nebolo to na ňom vidieť. Okrem bohatej hrivy vyznačoval sa aj úslužnosťou, v ktorej sa až pretekal. Na tejto, nie veľmi dlhej ceste mi zdvihol dve rukavičky, podržal mi dáždník, keď som čosi hľadal po vreckách, celý červený ma upozornil, že sa mi dačo zachytilo v brade, že si mi sadza sadla na nos, a pritom sa mu predĺžily chudé prsty, ako by túžily priblížiť sa takto nápomocne k mojej tvári. V tejto horlivosti šuhaj ešte aj chvílkami zaostával a so zrejmým pôžitkom vyberal z krovia suché listy, čo sa v ňom zachytily, keď opadávaly. Videl som, že pri takomto ustavičnom zaostávaní zmeškám vlak (stanica bola ešte dosť ďaleko), a rozhodol som sa rozprávať sprievodcovi rozprávku, aby som si ho udržal po boku. Začal som z mosta doprosta: „Viem o spolku, ktorý založili zo skutočnej, nástojčivej potreby. Veď uvidíte. Nedávno stretli sa náhodou v istom starom meste traja maliari. Títo traja maliari prirodzene nehovorili o umení. Aspoň naoko nie. Sedeli večer v zadnej izbe starého hostinca a rozprávali si dobrodružstvá z ciest a všelijaké zážitky. Ich rozprávky sa stále krátily, boly stručnejšie a struč-

nejšie, a napokon im už ostalo iba niekoľko žartov, ktorými sa ustavične častovali. Aby sme vyhli akémukoľvek nedorozumeniu, musím hneď povedať, že to boli skutoční umelci, ktorých si do určitej miery vybrala príroda, a nie len náhoda. Ani prázdny večer v zadnej izbe nemohol na tom nič zmeniť. A hneď sa dozvieme, čo sa stalo ďalej. Do hostinca prišli iní, obyčajní ľudia, maliarov vyrušili, preto odišli. Ale hneď, ako vyšli z brány hostinca, boli z nich iní ľudia. Šli prostriedkom ulice, v určitej vzdialenosti. Na tvárach mali ešte stopy smiechu, ten čudný neporiadok ťahov, ale všetci mali už vážne a pozorné oči. Zrazu prostredný drgol praveho. Ten mu hneď porozumel. Pred nimi bola ulica. úzucká a plná jemnej, teplej temravy. Stúpala trošku nahor, tak že sa perspektívne veľmi uplatnila, a bolo v nej čosi nesmierne tajomného, ale aj blízkeho. Na všetkých troch maliarov zapôsobila prítomná chvíľa. Nehovorili, vedeli: toto sa nedá vysloviť. Veď preto sa stali maliarmi, že je na svete všeličo, čo sa nedá povedať. Zrazu sa odkiaľsi zdvihol mesiac, striebrom podmaľoval hrebeň strechy a z ktoréhosi dvora sa vznášala pieseň. „Surové maznanie sa s efektmi,“ zahundral prostredný a šli ďalej. Teraz si už kráčali trošku bližšie, hoci ešte vždy zaberali celú šírku ulice. Takto nenazdajky sa dostali na námestie. Teraz zas ten, čo šiel vpra-

vo, upozornil ostatných. V tejto širšej, voľnejšej scéne nepôsobil mesiac ani trošku rušivo, ba naopak, bolo až treba, aby svietil. Akosi zväčšoval námestie, oživoval domy prekvapujúcim, pozorným životom a ožiarenú plochu dlažby bezohľadne prerušoval v prostriedku studňou a ťažkou tónou, ktorú od nej hádzal. Táto smelosť maliarom výnimočne imponovala. Stali si tesne popolu a doslovne sali z prs chvíľkovej nálady. Ale boli nepríjemne vyrušení. Blížily sa náhlivé, ľahké kroky, z tône studne sa oddelila mužská postava, so zvyčajnou nežnosťou privítala kroky a všetko, čo k nim patrilo, a krásne námestie sa zrazu stalo žalostnou ilustráciou, od ktorej sa všetci traja maliari odvrátili ako *jeden*. ‚Zas je tu ten prekliaty novelový prvok,‘ vykrikoval maliar napravo, a týmto prísne technickým výrazom rozumel dvojicu milencov pri studni. Svorní v zlosti, maliari ešte dlho blúdili po meste, ustavične objavovali motívy, a ustavične sa búrili proti banálnej náhode, ktorá im vždy dokázala zničiť tichosť a prostotu obrazu. Okolo polnoci sedeli v hostinci v izbe ľavého, najmladšieho maliara a ani nepomysleli na spánok. Nočná púť vyvolala v nich množstvo plánov a návrhov, a pretože zároveň dokázala, že sú v základe všetci traja rovnakého smýšľania, vymieňali si teraz s najväčším záujmom vzájomné názory. Nemožno tvrdiť, že tvorili skvostné a dokonalé vety. Ohá-

ňali sa len niekoľkými slovami, ktoré by nebol porozumel obyčajný človek, ale medzi sebou si tak dokonale rozumeli, že všetci hostia v susedných izbách nemohli spať vari do štvrtej ráno. Dlhé spoločné posedenie malo aj skutočný, viditeľný úspech. Utvorili akýsi spolok, vlastne existoval už vo chvíli, keď sa názory a ciele umelcov ukázaly takými blízkymi, že by ich len ťažko bolo oddeliť. A hneď aj vyplnili prvé spoločné rozhodnutie „Spolku“. Odišli na tri hodiny cesty od mesta a najali si spoločne akýsi majer. Veď nateraz nemalo smyslu ostávať v meste. Najsamprv si na vidieku chceli osvojiť „sloh“, určitú osobnú istotu, pohľad, ruku, a neviem, ako sa to všetko volá, bez čoho maliar síce môže žiť, ale nie maľovať. — A k všetkým týmto čnostiam malo prispieť spoločné nažívanie, teda práve „Spolok“, ale najmä čestný člen toho spolku: príroda. Pod pochopom „príroda“ predstavovali si maliari všetko, čo Pán Boh sám stvoril, alebo čo by bol mohol stvoriť, keby bol chcel. Plot, dom, studňu — všetky tieto veci pochádzajú väčšinou od človeka. Ale keď stoja určitý čas na vidieku, a keď prevezmú určité vlastnosti od stromov, krovia, a vôbec z okolia, jednako prechádzajú do božieho majetku a tak aj do majetku maliara. Lebo Boh a umelec bývajú rovnako majetní a rovnako chudobní, ako to vezmeme. — Nuž, Boh si iste nemyslel, že má nejaký

cenný majetok v prírode, ktorá sa rozprestierala okolo spoločného majera. Ale netrvalo dlho a maliari ho veru presvedčili, že je tak. Nemožno odtajiť, okolie bolo rovinaté. Ale hlboké tône a vysoké svetlo vytváraly priepasti a vrcholce, a nespočetné prostredné tóny medzi nimi vyvolávaly dojem širokých lúk a úrodných polí, ktoré zvyšujú hmotnú hodnotu hornatého kraja. Bolo tu len niekoľko stromov a skoro boly rovnaké, keď to vezmeme botanicky. Ale city, ktoré vyjadrovaly, túžba daktorého konára alebo mierna hlboká úcta pňa robila z nich množstvo individuálnych bytostí, ktoré pestrosťou a hĺbkou charakteru chystaly maliarom prekvapenie za prekvapením. Boli takí oduševnení a natoľko sa cítili zajedno v tejto práci, že naozaj nič neznačilo, keď každý z troch maliarov prešiel po polroku bývať do vlastného domu. Iste to malo čisto priestorové príčiny. No jednako treba tu spomenúť čosi iného. Maliari chceli nejako osláviť ročné trvanie svojho spolku, z ktorého v takom krátkom čase vzniklo toľko dobrého, a každý sa rozhodol tajne namaľovať na toto jubileum domy ostatných druhov. V určený deň sa sišli, každý prišiel s obrazmi. Ale náhodou sa shovárali práve o svojich terajších príbytkoch, o ich polohe, účelnosti a tak ďalej. Poriadne sa rozohnili a tak sa stalo, že v rozhovore všetci zabudli na olejové náčrty, ktoré priniesli, a že sa neskoro

v noci vrátili domov s neotvorenými balíkmi. Ťažko pochopiť, ako sa to mohlo stať. Ale ani neskôršie si neukázali obrazy, a keď niektorý niektorého navštívil, (čo bývalo stále zriedkavejšie pre nával práce), našiel vždy na priateľovom stojane skizy z tých prvých čias, keď ešte bývali spolu na majeri. Ale raz objavil pravý maliar (aj teraz býval napravo, preto ho aj naďalej budeme volať pravým), u toho, ktorého som nazval najmladším, tie neprezradené jubilejné obrazy. Chvíľku sa na ne zamyslene díval, potom vyšiel s nimi na svetlo a zrazu sa rozosmial: „Pozrimeže, ani som nevedel, a dosť šťastne si zachytil môj dom. Je to skutočne vtipná karikatúra. S tými prehnanými tvarmi a farbami, s tou smelou úpravou môjho rozhodne trochu zdôrazneného štítu, skutočne je v tom dačo.“ Najmladší, veru, nestrúhal najspokojnejšie tváre, naopak. Šiel k prostrednému, celkom ohromený, veď si myslel, že ho tento najrozvážnejší z nich trochu upokojí, lebo po takýchto „chválach“ hneď strácal odvahu a začal pochybovať o vlastnom nadaní. Nenašiel prostredného doma a hrabal sa mu trochu v atalieri, pričom si hneď a zaraz všimol obraz, ktorý ho čudne odpudzoval. Bol to dom, ale v ňom iste býval skutočný blázon. Tá fasáda! To mohol vystaviť len niekto, čo nemal ani pochopu o architektúre a čo použil na budovu žalostné, maliarske idey. Naj-

mladší zrazu odložil obraz, ako by mu bol popálil prsty. V ľavom kútiku obrazu prečítal dátum prvého jubilea a pri ňom: „Dom nášho najmladšieho.“ Pravda, nevyčkal domáceho pána, ale vrátil sa domov trochu rozladený. Najmladší a pravý maliar boli od toho času veľmi opatrní. Vyhládávali vzdialené motívy a prirodzene ani nepomysleli prichystať niečo na oslavu dvojročného trvania svojho, tak prospešného spolku. Tým horlivejšie pracoval prostredný, ktorý nič nešípil, a maľoval motív z najväčšej blízkosti domu pravého maliara. Čosi neurčitého ho odrádzalo vziať si jeho dom za predlohu na obraz. — Keď priniesol hotový obraz priateľovi, čo býval napravo, bol tento nezvyčajne zdržanlivý, obzrel si obraz iba letmo a prehodil čosi neurčitého. Potom, po chvíli povedal: „Ani som nevedel, že si v poslednom čase cestoval tak ďaleko.“ „Ako to myslíš, ďaleko? A že som cestoval?“ Prostredný nepochopil ani slovo. „Nuž — táto usilovná robota,“ odpovedal druhý, „je predsa zrejme nejaký holandský motív“. Prostredný sa spamätal a nahlas sa rozosmial. „Ohromné, vraj holandský motív, a máš ho predo dvermi.“ A nijako sa nemohol upokojiť. Ale druh v spolku sa nesmial, veru, nesmial. Sužoval sa namiesto smiechu a povedal: „Dobrý vtip.“ „Ale vôbec nie, len otvor dvere, hneď ti ukážem!“ a prostredný už aj šiel ku dverám. „Stoj,“ rozkázal do-

máci pán, „hneď ti dokážem, že som tieto končiny nikdy nevidel a že ich nikdy neuvidím, lebo v mojich očiach vôbec nemôžu existovať.“ „Ale,“ povedal prostredný prekvapený. „Trváš na tom?“ pokračoval podráždený pravý, „dobre teda, ešte dnes odcestujem. Nútiš ma odísť odtiaľto, lebo nechcem žiť v takomto kraji. Rozumieš?“ — Tým sa skončilo priateľstvo, ale nie spolok. Lebo dodnes ho nerozpustili podľa stanov. Nikto na to nepomyslel, a možno o ňom povedať plným právom, že sa rozšíril po celom svete.“

„Vidno“, prerušil ma úslužný mladík, ktorý už dlho vykrúcal pery, „zasa raz kolosálny úspech spolkového života. Z tohto duchovného spojenia vyšlo iste mnoho vynikajúcich majstrov —“. „Dovoľte,“ poprosil som ho a on mi nevdojak oprášil rukáv, „toto bol vlastne ešte len úvod k mojej rozprávke, hoci bol komplikovanejší, ako bude vlastná rozprávka. Teda, povedal som, že sa spolok rozšíril po celom svete, a to je aj pravda. Jeho traja členovia sa rozprchli v opravdivej hrôze. A nikde nemohli nájsť pokoja. Vždy sa niektorý obával, že druhý by mohol poznať ešte kúsok jeho krajiny a znesvätiť ju bezbožným zobrazením. A keď sa už dostali na tri najodľahlejšie konce zemskej periferie, zrazu každému prišla na um bezútešná myšlienka, že jeho nebo, nebo, ktoré si získal

rastúcou rázovitosťou, môžu dosiahnuť aj ostatní dvaja. V tejto otriasajúcej chvíli začali všetci traja aj so stojanmi ustupovať, a keby boli spravili ešte päť krokov, všetci by boli spadli s kraja zeme do nekonečnosti a museli by sa teraz šialenou rýchlosťou krútiť dvojitém pohybom okolo zeme a okolo slnca. Ale Boh sa zľutoval nad nimi a jeho pozornosť ich zachránila od tohto hrozného osudu. Boh videl nebezpečenstvo a v poslednej chvíli (čože si mal počať?) vystúpil doprostred neba. Traja maliari sa preľakli. Pevne postavili stojany a vytiahli palety. Nesmeli prepásť takúto príležitosť. Pán Boh sa nezjavuje každý deň, ani každému. A každý z maliarov si prirodzene myslel, že Boh stojí len pred ním. Pravda, vždy hlbšie a hlbšie sa zahrúžili do tejto zaujímavej práce. A vždy, keď sa Boh chcel vrátiť do neba, poprosil ho svätý Lukáš, aby ostal ešte chvíľku vonku, kým si traja maliari dokončia obrazy.“

„A majstri iste už tieto obrazy aj vystavili, ba hádam aj popredali?“ opýtal sa hudobník najnežnejším tónom. „Čo si myslíte,“ bránil som sa. „Ešte vždy maľujú Boha a iste ho budú maľovať až do smrti. A ak by sa ešte v živote stretli (čo je, myslím, vylúčené) a ak by si ukázali obrazy Boha, ktoré medzitým namaľovali, kto vie: možno by všetky tri obrazy boly celkom rovnaké.“

A už tu bola stanica. Mal som ešte päť minút

času. Poďakoval som sa šuhajovi za odprevadenie a želal som mu mnoho šťastia pre mladý spolok, ktorý tak výborne zastupoval. Pravým ukazovákomp sklepkával prach, ktorý sa mu zdal utláčať obločnice neveľkej čakárne, a bol veľmi zamyslený. Priznávam sa, už som sa tešil, že ho takto vážne naladila moja rozprávočka. Keď mi pri lúčení vytiahol z rukavičky červenú nitku, radil som mu z vďačnosti: „Veď sa môžete vrátiť cez polia, chodníček je omnoho kratší ako hradská.“ „Odpusťte,“ poklonil sa úslužný šuhaj, „pôjdem už len radšej hradskou. Práve sa namáham rozpamätať, kde to bolo. Kým ste mi láskave rozprávali všeličo, naozaj dôležitého, myslím, že som zbadal na poli strašiaka v starom kabáte a vari ľavý rukáv sa mu zachytil o kolík, takže sa vôbec nerozvieval. Cítim akosi povinnosť splatiť aspoň tým malý príspevok podlžnosti k spoločným záujmom ľudstva, ktoré sa mi zdá tiež určitým druhom spolku, že vrátim strašiakov ľavý rukáv pôvodnému účelu: totiž, rozvievaniu...“ Šuhaj odišiel s najmilším úsmevom. A ja som skoro zameškal vlak.

Úryvky tejto rozprávky spieval šuhaj na ktoromsi spolkovom „večierku“. Boh vie, kto mu k nim složil hudbu. Pán Baum, krstný otec spolkovovej zástavy, ich potom opakoval deťom a deti si z nich zapamätaly niekoľko melódií.

**ŽOBRÁK
A HRDÁ SLEČNA**

Náhodou sme sa s pánom učiteľom stali svedkami nasledujúcej bezvýznamnej udalosti. U nás, na kraji lesa, stáva dakedy starý žobrák. Aj dnes tu zas bol, ešte biednejší a úbohejší ako inokedy, zhovievavosťou mimikry skoro nerozoznateľný od dosák prehnitého plotu, o ktorý sa podopieral. A zrazu pribehlo k nemu celkom maličké dievčatko a dalo mu neveľkú almužnu. To by vlastne nebolo nič nezvyčajného, ale bolo prekvapujúce, ako to dievčatko spravilo. Pekne, slušne sa poklonilo, chytro, ako by to nikto nemal zbadať, dalo starcovi peniaz, zas sa mu poklonilo a odbehlo. Obe poklony dievčatka boli veru hodné kráľa. A najmä to pána učiteľa nazlostilo. Chcel chytro ísť k žobrákovi, iste ho chcel odohnať od plotu. Lebo, ako vieme, bol predsedom spolku na podporovanie chudobných, a teda zaujatý proti žobraniu na ulici. Zadržal som ho. „Veď týchto ľudí podporujeme, áno, môžeme povedať, staráme sa o nich“, rozhorľoval sa. „Keď ešte aj potom žobrú po cestách, to je už proste — bezočivosť.“ „Čtený pán učiteľ,“ pokúsil som sa upokojiť ho, ale ešte stále ma ťahal

k lesu. „Ctený pán učiteľ,“ prosil som ho, „musím vám porozprávať rozprávku.“ „A teraz hneď?“ opýtal sa jedovato. Odpovedal som vážne: „Áno, práve teraz. Prv, než zabudnete, čo sme teraz náhodou videli.“ Učiteľ mi nedôveroval od poslednej rozprávky. Vyčítal som mu to s tváre a chlácholil som ho: „Nebude o Pánu Bohu, naozaj nie. V tejto rozprávke Pán Boh nevystupuje. Je historická.“ Týmto som vyhral. Treba len povedať slovo „história“ a každý učiteľ hneď naostrí uči. Lebo história je čosi hodné úcty, čosi neúskočné, čo sa dá často použiť pedagogicky. Videl som, čo si pán učiteľ zas čistil okuliare, čo znamenalo, že mu sila zraku udrela do ušú, a vedel som túto priaznivú chvíľočku obratne využiť. Začal som:

„Bolo to vo Florencii. Lorenzo de' Medici, ešte celkom mladý, ešte prv, ako sa stal vládcom, práve dokončil báseň Trionfo di Bacco ed Arianna, a už jej boly plné záhrady. Lebo vtedy piesne žily. Z temnoty básnika vošly do hlasov a hnaly sa na nich ako na strieborných loďkách smelo do neznáma. Básnik začal pieseň a všetci, čo ju spievali, ju dokončili. V ‚Trionfo‘, ako vo väčšine piesní z tých čias, básnik oslavuje život, tie husle s jasnými, spievajúcimi strunami na temnom pozadí: šumení krvi. Nerovnako dlhé slohy sa rozrástly do opojnej veselosti, a tam, kde už veselost nevládala dýchať, nastúpil vždy krátky, prostý

refrén, ktorý sa z výšav, kde sa krúti hlava, zrazu skláňa, a ako by v strachu pred priepasťou, zadržáva oči. Refrén znie:

Prekrásna je mladosť, čo nás teší.
Lež, kto ju zadrží? Veď nám beží —
Kto sa chceš veseliť, sprav to dnes.
Zajtra už možno tu nebudeš.

Či je čudné, že všetci ľudia, čo spievajú túto pieseň, zrazu sa náhlia, usilujú všetku radosť nakopiť na dnešok, na jediné bralo, na ktorom sa vyplatí stavať? Takto si vysvetlíme aj zástupy postáv na obrazoch florentských maliarov, ktorí sa usilovali všetky kniežatá a ženy a priateľov zvečniť na jednom obraze, lebo vtedy maľovali pomaly a kto vedel, či by boli ešte všetci takí mladí a svieži a svorní, kým by maliar začal nový obraz. Najzreteľnejšie sa prejavoval tento duch netrpezlivosti pochopiteľne u mladíkov. Najskvostnejší z nich sedeli po hostine spoločne na terase paláca Strozzi a shovárali sa o hrách, ktoré mali byť čoskoro pred kostolom Santa Croce. Trošku bokom, v loggii, stál Palla degli Albizzi s priateľom, maliarom, Tomasom. Zdalo sa, že pretriasajú čosi v rastúcom rozčúlení, keď zrazu Tomaso zvolal: „To neurobíš, stavím sa, že to neurobíš!“ Vtedy začali načúvať aj ostatní. „Čo to tam máte?“ vyzvedal sa Getano

Strozzi a priblížil sa k priateľom. Tomaso vysvetľoval: „Palla si chce na slávnosti kľaknúť pred hrdú Beatricu Altichieri a poprosiť ju, aby mu dovolila pobozkať zaprášený len svojich šiat.“ Všetci sa smiali a Lionardo z domu Ricardi poznamenal: „Palla si to ešte rozmyslí. Dobré vie, že pre neho majú najkrajšie ženy úsmevy, ktoré inak nikto u nich nevidí.“ A ktosi iný dodal: „A Beatrice je ešte taká mladá. Má ešte pri-detsky tvrdé ústa, nevie sa usmievať. Preto sa zdá taká hrdá.“ „Nie,“ odpovedal Palla degli Albizzi s prehnanou prudkosťou, „je hrdá, ale nie preto, že je mladá. Je hrdá ako kameň v Michel-angelových rukách, hrdá ako kvet na obraze Madony, hrdá ako slnečný lúč, čo osvecuje dia-manty.“ Gaetano Strozzi ho prerušil trošku prís-ne: „A ty, Palla, si nie hrdý? Keď tu tak hovoríš, zdá sa mi, že by si si chcel stať medzi žobrákov, čo podvečer čakávajú na nádvorí svätej Annun-ziaty, kým im Beatrice Altichieri s odvrátenou hlavou daruje soldo.“ „Áno, aj toto spravím!“ vy-kríkol Palla s rozžiarenými očami, pretisol sa pomedzi priateľov na schodište a zmizol. Toma-so chcel ísť za ním. „Nechaj ho,“ zadržal ho Stroz-zi, „teraz musí byť sám, tak najskôr zmúdre.“ Potom sa mládež rozišla do záhrady.

Na nádvorí najsvätejšej Annunziaty čakalo aj tohto večera so dvadsať žobrákov a žobráčok na večerné služby božie. Beatrice, ktorá ich vše-

tkých poznala po mene a chodievala aj do ich biednych príbytkov pri Porta San Niccolo k deťom a chorým, obyčajne každého obdarila strieborným peniazom, keď prechodila popri nich. Dnes sa vari trošku oneskorila. Zvony už svolaly veriacich a len nitôčky ich zvukov visely ešte na vežiach nad temravou. Medzi žobrákmi nastal akýsi nepokoj, hádam, aj preto, že sa neznámy žobrák vklzol do temnoty kostolnej brány, a práve sa ho chceli nejako striasť vo veľkej závistí, keď sa na nádvorí zjavilo mladé dievča v čiernych, skoro mníšskych šatách, a zdržiavané dobrotou, prichádzalo od žobráka k žobrákovi, kým jej žena zo sprievodu držala otvorené vrecúško, z ktorého dievča vyberalo drobné peniaze. Žobráci sa hodili na kolená, nariekali a usilovali sa položiť na chvíľočku vyschnuté prsty na vlečku prostých šiat dobrodinky alebo jej bozkávali vlhkými jachtavými perami posledný lem šiat. Dievča došlo na koniec radu. Nechýbal nikto z Beatriciných dobre známych žobrákov. Ale vtom dievča zazrelo v tóni chrámových dverí cudziu postavu v handrách a preľaklo sa. Úplne sa zmiatlo. Všetkých týchto žobrákov poznalo už od detstva a obdarúvalo ich tak prosto, ako si máčalo prsty do mramorových nádob so svätenou vodou, ktoré stoja pri vchode do každého kostola. Ale nikdy jej neprišlo na um, že môžu byť na svete aj neznámi žobráci. Akým právom

by mala obdariť aj týchto, keď si nezaslúžila dôveru ich chudoby, lebo nič o nej nevedela? Nebolo by neslýchaným vystatovaním sa podať neznámemu almužnu? A v rozpore týchto temných pocitov prešlo dievča popri novom žobrákovi, ako by ho nebolo zbadalo, a chytro vošlo do chladného vysokého chrámu. Ale zmocnil sa jej strach, že po večerných službách božích žobráka už nenájde pred bránou a že neurobila nič na zmiernenie jeho biedy, a už-už sa blížila noc, keď každá chudoba je ešte bezmocnejšia a smutnejšia ako vo dne. Dala znak panej, čo niesla vrecúško s peniazmi, a prešla s ňou zas ku vchodu. Tam sa medzitým všetko vyprázdnilo. Ale neznámy ešte vždy tam stál, podopretý o stĺp; vari načúval spevy, ktoré vychádzaly z kostola ako by z ďaleka, ako by z neba. Tvár mal úplne zahalenú, ako mávajú zavše malomocní, ktorí len vtedy odokrývajú škaredé rany, keď k nim dôjdeme celkom blízko a keď sú presvedčení, že ľútosť a hrôza im budú rovnako osožné. Beatrice váhala. Držala v rukách meštek a nahmatala v ňom už len niekoľko mincí. Ale s rýchlym rozhodnutím pristúpila k žobrákovi a povedala neistým, trošku spevavým hlasom, nezdvihnúc vyhýbavé oči od vlastných rúk: „Nechcem vás uraziť, pane . . . ale zdá sa mi, ak vás dobre poznávam, že som vám dlžníčkou. Myslím, že váš otec robil u nás v dome ozdobné zábradlie z tepaného

železa, viete, to ktoré nám krásli schodište. Neskoršie — našli v komôrke — v ktorej u nás zavše pracoval, — mešec — myslím, že ho stratil — iste —. Ale bezmocná lož na perách pri-tisla dievča pred neznámym na kolená. Vtislo mu brokátový meštek do rúk, zahalených pláš-ťom a jachtalo: „Odpusťte!“

Beatrice ešte pocítila, že sa žobrák zachvel. Potom ušla nazad do kostola aj s prestrašenou spoločnicou. Z dverí, čo sa na chvíľočku otvo-rily, prenikol krátky jasot hlasov. — Toto je koniec rozprávky. Messer Palla degli Albizzi o-stal v handrách. Rozdal celý majetok a bosý a chudobný chodil krajinou. Neskoršie vraj žil ne-ďaleko Sibiaca.“

„To byly časy, to byly časy,“ povedal pán u-čiteľ. „A čo to všetko pomôže. Bol na najlepšej ceste stať sa zhýralcom a preto, že sa toto s ním stalo, je z neho tulák a čudák. Dnes už iste nikto nevie o ňom.“ „Ale predsa,“ odpovedal som skromne, „jeho meno spomínajú zavše vo veľ-kých litániách v katolíckych kostoloch, medzi menami orodovníkov. Lebo sa stal svätým.“

Deti sa dozvedely aj túto rozprávku a tvrdia, na zlosť pánu učiteľovi, že aj v nej vystupuje Pán Boh. Aj mňa to trošku prekvapilo. Veď som predsa pánu učiteľovi sľúbil, že mu porozprá-vam rozprávku bez Pána Boha. Ale pravda: deti to iste vedia lepšie!

•

**ROZPŘÁVKA,
ROZPŘÁVANÁ TME**

Chcel som si obliecť kabát a ísť k priateľovi E-valdovi. Ale zdržal som sa pri knihe, pri starej knihe, a zvečerilo sa tak náhle, ako náhle nastáva v Rusku jar. Ešte pred chvíľočkou bola izba aj v najodľahlejších kútoch celkom jasná a teraz vyzeraly všetky veci, ako by nikdy neboly poznaly nič, len temravu. Všade rozkvitaly veľké, temné kvety a ligot sa im kízal okolo zamatových kalichov ako na krídlach vodných vážok.

Chromý už iste nebol pri obloku. Ostal som teda doma. Ale čo som mu to len chcel rozprávať? Už som zabudol. Lenže o chvíľočku som pocítil, že si ktosi žiada odo mňa túto stratenú rozprávku, možno nejaký samotár, čo tiež stojí kdesi ďaleko pri obloku temnej izby, alebo možno táto tma, ktorá obkolesuje mňa a veci. A tak teda som rozprával tme. A tma sa skláňala stále bližšie a bližšie ku mne, takže som mohol rozprávať stále tichšie a tichšie, práve tak, ako bolo najvhodnejšie k mojej rozprávke. Rozprávka sa totiž odohráva v prítomnosti a začína sa takto:

Doktor Juraj Lassmann sa po dlhej neprítom-

nosti vracal do rodného kraja. Nikdy ho ta veľmi neťahalo, a teraz mu v rodnom meste žily len dve sestry, obe vydaté a vari dobre vydaté. Vybral sa teda navštíviť sestry po dvanástich rokoch. Aspoň tak myslel. Ale v noci, keď nemohol zaspáť v preplnenom vlaku, zrazu pochopil, že sa vlastne vracia, aby si oživil detstvo, a dúfa, že sa v starých uličkách stretne s niečím známym: s bránou, vežou, studňou, že uvidí niečo, čo ho poteší alebo rozžiali, a že v tomto všetkom sa zas nájde. Veď sa človek tak roztratí v živote. A vtedy mu všeličo popríchodilo na um: neveľký byt v Henrichovej ulici s ligotavými kľučkami a tmavo natretými dlážkami, zachovalé náradie, a rodičia, obaja zrobení, ako chodili okolo náradia skoro úctivo. Rýchlo letiace všedné dni, mínajúce sa ako by opreteký, a nedele, ktoré boli ako vyprázdnené dvorany, zriedkavé návštevy, ktoré prijímali v smiechu a v rozpakoch, rozladený klavír, starý kanárik, zdedené kreslo, v ktorom nikto nesmel sedieť, mena, strýko, ktorý prišiel z Hamburga, Gašparkovo divadlo, verkeľ, detská spoločnosť, a ktosi volá: „Klára“. Doktor už-už zaspával. Vlak stál na stanici, mihaly sa svetlá a kladivo chodilo po zvučiacich kolesách a načúvalo. A je to ako: Klára, Klára, Klára, premýšľal teraz doktor, ktorý sa celkom prebral; kto to len bol? A hneď nato vidí tvár, detskú tvár s plavými, hladkými vlasmi. Nemo-

hol by ju opísať, ale vidí čosi tichého, bezmocného, pokorného, vidí dve úzke detské pliecka, ešte stisnutejšie vo vyrastených šatách, a k tomu si básni tvár — ale vtedy už vie, že si ju nemusí vybásniť. Tvár je tu — alebo skôr — bola tu — vtedy. Takto sa doktor Lassmann rozpomína na jedinú kamarátku Kláru, a nie bez námahy. Až kým ho nedali do ústavu — mal vtedy asi desať rokov — prežíval doslovne všetko, všetko to málo (alebo mnoho?). Klára nemala ani bratov, ani sestier a on ako by tiež nebol mal. Lebo staršie sestry sa o neho nestaraly. Ale odvtedy sa nikoho na ňu neopýtal. Ako sa to len mohlo stať? Oprel sa o pohovku. Bola pobožným dieťaťom, rozpomínal sa ešte, a potom sa spýtal v duchu: čo sa asi s ňou stalo? Dost dlho ho dusila myšlienka, že možno umrela. Zmocnila sa ho nesmierna úzkosť v tesnom, preplnenom oddelení. Všetko ako by bolo potvrdzovalo túto myšlienku: bola chorľavým dieťaťom a doma sa nemala najlepšie, často plakávala. Teda nepochybne: umrela. Doktor už nevydržal. Vyrušil niekoľko spáčov a pretisol sa pomedzi nich na chodbu vo vozni. Tam otvoril oblok a zahľadel sa von, do čiernoty s tancujúcimi iskrami. To ho upokojilo. A keď sa neskoršie vrátil do oddelenia, onedlho zaspal, aj v takejto nepohodlnej polohe.

Stretnutie s oboma vydatými sestrami sa neobišlo bez určitého zmätku. Všetci traja zabudli,

že si vždy boli veľmi vzdialení, čo si aj boli najbližšia rodina, a chvíľku sa namáhali správať sa ako brat a sestry. Napokon sa mlčky dohodli a našli strednú cestu v zdvorilostnom tóne, ktorý vytvoril spoločenský styk ako východisko z núdze.

Bol u mladšej sestry, ktorej muž bol veľmi zámožným továrnikom s titulom cisársky radca. A po štvrtom chode pri večeri sa doktor opýtal: „Povedz mi, Žofia, čo sa stalo s Klárou?“ „S akou Klárou?“ „Nemôžem sa rozpamätať na jej priezvisko. Vieš s tou susedovou dcérou, s ktorou som sa hrával za dieťaťa?“ „Ach, myslíš Kláru Söllnerovú?“ „Söllnerová, áno, Söllnerová. Len teraz sa rozpomínam: starý Söllner, veď to bol ten hrozný starec — ale čo je s Klárou?“ Sestra váhala: „Vydala sa — a teraz žije celkom utiahnuto.“ „Áno,“ dodal pán radca a nôž sa mu škriplavo klzal na tanieri, „celkom utiahnuto.“ „Aj ty ju poznáš?“ oslovil doktor švagra. „Á-á-á-áno — len tak letmo. Veď je tu dosť známa.“ Manželia si vymenili pohľad dorozumenia. Doktor zbadal, že im je akosi nepríjemné rozprávať o Kláre, a už sa neopytoval.

Ale pán radca prejavil omnoho viac chuti na túto tému, keď hostiteľka nechala pánov pri čiernej káve. „Táto Klára,“ opýtal sa s potmehúdkym úsmevom a zahľadel sa na popol, čo mu padal s cigarety do strieborného popolníka, „vraj

bola tichým a ešte aj škaredým deckom?‘ Doktor mlčal. Pán radca sa dôverne pritiahol bližšie: ‚To bola udalosť! — Nikdy si o nej nepočul?‘ ‚Ale veď som sa s nikým známym neshováral.‘ ‚Čože shovárať,‘ jemne sa usmial pán radca, ‚v novinách si sa to mohol dočítať.‘ ‚Čo?‘ opýtal sa doktor nervózne.

‚Nuž, ušla mu,‘ továrnik vyslovil túto prekvapujúcu vetu zpoza oblaku dymu a v nevýslovnej blaženosti čakal, ako zapôsobí. Ale nepozdalo sa mu, ako zapôsobila. Vystrúhol obchodnú tvár, sadol si vzpriamený a začal rozprávať inakším, suchopárnym tónom, ako by trochu utrápený. ‚Hm, vydali ju za stavebného radcu Lehra. Iste si ho už nepoznal. Nebol starý, tak v mojom veku. Bohatý, veľmi slušný, vieš, úplne slušný. Bola bez groša, k tomu všetkému nepekná, nevzdelaná, a tak ďalej. Ale staviteľ ani nechcel nijakú veľkú dámu, chcel skromnú, domácku ženu. No Klára — všade v spoločnosti ju prijímali, prejavovali jej všemožnú priazeň — naozaj tak sa správali — teda mohla si ľahko získať postavenie — vieš — ale Klára, raz — sotva dva roky po svadbe: odišla. Môžeš si to predstaviť: odišla. Kam? Do Talianska. Malá zábavná cesta, pravda, nie sama. My sme ju na šťastie už rok predtým nepozývali, — ako by sme boli tušili! Staviteľ, môj dobrý priateľ, čestný človek, človek —‘

„A Klára?“ prerušil ho doktor a vstal. „Ach, tak — nuž boží trest ju neminul. Teda ten do-tyčný — vravia, že umelec, vieš — ľahký vtá-čik, pravdaže len tak — teda, keď sa z Talian-ska vrátil do Mníchova — sbohom, a už ho nikto nevidel. A tam teraz sedí aj s deckom!“

Doktor Lassmann chodil rozčúlený: „V Mní-chove?“ „Áno, v Mníchove“, odpovedal pán rad-ca a tiež vstal. „Žije vraj dosť biedne.“ „Ako to myslíš, biedne?“ „Nuž,“ pán radca sa díval na ci-garu, „má vraj peňažné a vôbec všelijaké ťažkos-ti — Bože — taká existencia — — —“ Zrazu položil pestovanú ruku švagrovi na plece a hlas mu preskakoval radosťou: „Vieš, rozprávajú aj, že sa živí, živí —“ Doktor sa chytró obrátil a vy-šiel z dverí. Pán radca, ktorému ruka spadla so švagrovho pleca, potreboval desať minút, aby sa zotavil z prekvapenia. Potom šiel k žene a pove-dal zlostne: „Stále som tvrdil, že máš brata ču-dáka.“ A žena, ktorá práve zdriemla, zívla leni-vo: „Ach, Bože, áno.“

O dva týždne doktor odcestoval. Zrazu vedel, že si detstvo musí hľadať inde. V Mníchove na-šiel v adresári: Klára Söllerová, Schwabing, ulica a číslo. Oznamil sa jej a šiel k nej. V jasnej a prívetivej izbe ho privítala štíhla pani.

„Juraj, ešte sa pamätáte na mňa?“

Doktor sa čudoval. Napokon povedal: „Teda, toto ste vy, Klára.“ Pokojne držala tichú tvár

s čistým čelom, ako by mu chcela dožičiť času, aby ju poznal. To trvalo dlho. Konečne vari doktor našiel niečo, čo mu dokázalo, že skutočne pred ním stojí bývalá družka detských hier. Ešte raz ju chytil za ruku a stisol jej ju. Potom ju pomaly pustil a obzeral sa po izbe. Zdalo sa mu, že v nej niet nič zbytočného. Pri obloku bol stôl s písmami a knihami, za ktorým Klára iste pred chvíľkou sedela. Stolička bola ešte odtisnutá. „Písali ste?“ ... a doktor cítil, ako hlúpo sa opýtal. Klára odpovedala celkom prosto: „Áno, prekladám.“ „Do tlače?“ „Áno,“ povedala Klára pokojne, „pre nakladateľa.“ Juraj zazrel na stenách niekoľko talianskych fotografií. Medzi nimi Giorgionov „Koncert“. „Páči sa vám tento obraz?“ a pristúpil bližšie k nemu. „A vám?“ „Nikdy som nevidel originál. Je vo Florencii, však?“ „V Pitti. Musíte ta cestovať.“ „Len preto, aby som videl obraz?“ „Len preto.“ Bola slobodne a prosto veselá. Doktor pozrel na ňu zamyslený.

„Čo vám je, Juraj? Nechcete si sadnúť?“ „Smutno mi je“, váhal. „Myslel som — ale veď ste vôbec nie na poľutovanie!“ vybuchlo z neho zrazu. Klára sa usmiala: „Počuli ste o mojom osude?“ „Áno, vlastne —“ „Ach,“ prerušila ho Klára chytrou, keď zbadala, že sa mu čelo zachmúrilo, „ľudia za to nemôžu, že tak rozprávajú. Naše zážitky sa často nedajú vysloviť, a keď dakto predsa

začne o nich rozprávať, musí sa dopustiť mnohých chýb.' Prestávka. A potom povedal doktor: 'Čo vás urobilo takou dobrou?' 'Všetko,' povedala tíško a teplo. 'Ale prečo vravíte: dobrou?' 'Lebo — lebo by ste vlastne mali byť tvrdá. Boli ste takým slabým, bezmocným dieťaťom, také deti bývajú neskoršies tvrdé alebo —' 'Alebo umierajú — chceli ste povedať. Ach, bola som mŕtva celé roky. Odvtedy, ako som vás videla posledný raz u nás doma, až —' Vzala čosi so stola: 'Pozrite, to je jeho obraz. Trošku mu lichotí. Nemá takú jasnú tvár, ale — milšiu, prosťjšiu. Hneď vám ukážem naše dieťa, teraz spí v susednej izbe. Je to chlapec. Volá sa ako on, Angelo. Teraz je nie tu, je ďaleko, na cestách.'

'A vy ste celkom sami?' opýtal sa doktor roztržite, ešte stále hľadiac na obraz.

'Áno, som s dieťaťom. Nestačí to? Porozprávam vám, ako to bolo. Angelo je maliar. Nemá veľmi známe meno, iste ste ho nepočuli. Až skoro doteraz zápasil so svetom, so svojimi plánmi, so sebou a so mnou. Áno, aj so mnou. Lebo som ho celý rok prosila: musíš cestovať. Cítila som, ako to potrebuje. Raz povedal žartom: 'Chceš mňa, alebo dieťa?' Dieťa, odpovedala som a potom odcestoval.'

'A kedy sa vráti?'

'Keď dieťaťo dokáže vysloviť jeho meno, tak sme sa dohovorili.' Doktor chcel niečo pozna-

menať. Ale Klára sa smiala: „A pretože je to ťažké meno, ešte to trošku potrvá. Angelíno bude mať v lete iba dva roky.“

„Čudné,“ povedal doktor. „Čo, Juraj?“ „Ako dobre chápete život. Aká ste veľká, aká mladá. Kam ste si podeli detstvo? — Veď sme boli obaja také — také bezmocné deti. To sa predsa nedá zmeniť, ani zaprieť.“ „Myslíte teda, že by sme mali trpieť svojim detstvom, podľa zákona?“ „Áno, práve to myslím. Pre tú ťažkú temnotu za nami, ku ktorej sme si zachovali taký slabý, neistý pomer. Veď to bol čas, do ktorého sme vkladali svoje prvôtky, všetky začiatky, všetku dôveru, zárodoky všetkého, čo možno raz malo vyrásť. A zrazu vieme: všetko sa potopilo v mori a ani len presne neviem kedy. Ani sme to nezbadali. Ako keby si niekto pohľadal všetky peniaze a kúpil si za ne pierko a vopchal si ho za klobúk, břík: prvý vietor ho uchyťí. Pravda, príde potom domov bez pera, a neostáva mu inšie, ako rozmýšľať, kedy mu mohlo uletieť.“

„A vy o tom rozmýšľate, Juraj?“

„Teraz už nie. Už som prestal. Začínam kdesi po desiatom roku, tam, kde som sa prestal modliť. Ostatné už nepatrí mne.“

„A ako sa teda stalo, že ste sa rozpamätali na mňa?“

„Preto som aj prišiel k vám. Iba vy ste svedkom tých čias. Myslím, že možno nájdem u vás,

čo nemôžem nájsť u seba. Nejaký pohyb, nejaké slovo, nejaké meno, na ktorom sa niečo zachytilo — vysvetlenie — ‘Doktor sklonil hlavu do chladných, nepokojných rúk.

Pani Klára rozmýšľala: ‘Pamätám si tak málo z detstva, ako by bolo medzi ním a mnou tisíc životov. Ale teraz, keď mi ho pripomínate, prišlo mi čosi na um. Večer. Nečakane ste prišli k nám. Rodičia vám odišli do divadla alebo niekde inde. U nás bolo všetko osvetlené. Otec čakal hosťa, rodinu, akúsi vzdialenú, bohatú rodinu, ak sa dobre pamätám. Mal prísť z, z — už neviem, odkiaľ, ale určite zďaleka. Čakali sme ho už dve hodiny. Dvere boli pootvárané, lampy horely, matka chvíľkami pristupovala k pohovke a uhládzala prikrývku, otec stál pri obloku. Pretože ste práve prišli, čakali ste s nami. My, deti, sme načúvaly pri dverách. A čím bolo neskoršie, tým zázračnejšieho hosťa sme čakaly. Áno, až sme sa triasly, že by mohol prísť prv, ako dosiahne posledný stupeň nádhery, ktorému sa približoval každou minútou oneskorenia. Nebály sme sa, že by vôbec neprišiel. Vedely sme určite, že príde, ale chcely sme mu dožičiť času, aby sa stal veľkým a mocným.’

Doktor zrazu zdvihol hlavu a povedal smutne: ‘A oba vieme, že neprišiel. Ani ja som na toto nezabudol.’ ‘Nie,’ potvrdila Klára, ‘neprišiel.’ A po prestávke: ‘Ale predsa to bolo krásne!’ ‘Čo?’

„Nuž — to čakanie, to množstvo lúč, — tá tichosť — tá sviatočnosť.“

V susednej izbe sa čosi pohlo. Pani Klára sa na chvíľočku ospravedlnila. A keď sa vrátila veselá a usmievavá, povedala: „O chvíľku môžeme ísť k nemu. Zobudil sa a usmieva sa. Ale, čo ste mi chceli predtým povedať?“

„Práve som premýšľal, čo vám asi dopomohlo — k sebe, k vlastnému ja, k tomuto pokojnému ovládaniu sa. Ved' ste nemali ľahký život. Zrejme vám pomohlo niečo, čo mne chybí?“ „Čo by to mohlo byť, Juraj?“ Klára si sadla k nemu.

„Čudné. Keď som sa na vás prvý raz rozpamätal, pred tromi týždňami, v noci, vo vlaku, prišlo mi na um: bola pobožným dieťaťom. A teraz, keď som vás uvidel, hoci ste celkom inakšia, ako som čakal — jednako, povedal by som skoro, že teraz ešte istejšie cítim, že vás cez všetky nebezpečenstvá viedla — vaša pobožnosť.“

„Čo nazývate pobožnosťou?“

„Nuž, váš pomer k Bohu, vašu lásku k nemu, vašu vieru.“

Pani Klára zavrela oči: „Láska k Bohu? Nechajte ma chvíľku rozmýšľať.“ Doktor ju napäto pozoroval. Potom, ako by bola nahlas vyslovovala myšlienky, tak ako jej prichodily na um, povedala: „Za dieťaťa — milovala som Boha? Myslím, že nie. Áno, ani som len — bolo by sa mi zdalo šialeným vystatovaním sa — ba veľkým

hriechom, myslieť si: Boh je. Ako by som ho tým bola donútila, aby bol vo mne, v tom slabom decku so smiešne dlhými rukami, v našom biednom byte, v ktorom bolo všetko nepravé a lživé, od bronzových nástenných tanierov z papierovej hmoty, až po víno v skleniciach s drahými etiketami. A neskoršie,‘ pani Klára pohla rukami ako by v obrane a oči sa jej zatvorily tuhšie, ako by sa obávaly, že aj cez viečka zazrú čosi strašného, ‚ved’ neskoršie by som ho bola musela vyhnať zo seba, aj keby bol vtedy vo mne prebýval. Ale nevedela som o ňom. Celkom som zabudla na neho. Na všetko som zabudla. — Len potom, vo Florencii: keď som prvý raz v živote videla, počula, cítila, poznala, a keď som sa zároveň naučila ďakovať za všetko, vtedy som zas myslela na neho. Všade som našla jeho stopy. Vo všetkých obrazoch som našla zvyšky jeho úsmevu, zvony ešte žily jeho hlasom a na sochách som videla odtlačky jeho rúk.‘

‚A vtedy ste ho našli?‘

Klára hľadela na doktora veľkými, šťastnými očami: ‚Cítila som, že bol, že raz, kedysi bol . . . prečo by som bola mala cítiť viac? Ved’ už aj toto bolo primného.‘

Doktor vstal a šiel k obloku. Videl kúsok poľa a malý, starý kostolík, nad ním nebo, už zacložené večerom. Zrazu sa doktor Lassmann opý-

tal, ani sa neobrátil: „A teraz?“ Keď nepočul odpoveď, tíško sa vrátil ku Kláre.

„Teraz —,“ váhala klára, keď stál priam pred ňou, a zdvihla k nemu oči plným pohľadom: „Teraz si zavše myslievam: Boh bude.“

Doktor ju chytil za ruku a držal jej ju chvíľku. Takto sa díval do neurčita.

„Na čo myslíte, Juraj?“

„Myslím, že je to dnes práve tak ako v ten večer: zas čakáte zázračného hosťa, Boha, a viete, že príde. A ja náhodou prichádzam k vám.“

Klára vstala veselá a ľahká. Vyzerala veľmi mlado. „Nuž, ale teraz ho aj naozaj vyčkáme.“ Povedala to tak radostne a prosto, že sa doktor musel usmiať. Potom ho zaviedla do susednej izby, k dieťaťku.“

V tejto rozprávke niet ničoho, čo by deti nemohly vedieť. Lenže deti sa ju nedozvedely. Rozprával som ju tme a nikomu inému. A deti sa boja, tmy, utekajú z nej, a keď zavše musia ostať potme, tuho zažmúria oči a zapchajú si uši. Ale aj im raz nastane čas, keď si obľúbia tmu. Potom sa od nej dozvedia moju rozprávku a potom ju iste aj lepšie pochopia.

OBSAH

Rozprávka o božích rukách	— — — — —	9
Neznámy	— — — — —	23
Prečo Pán Boh chce, aby boli na svete chudobní ľudia	— — — — —	31
Ako sa zrada dostala do Ruska	— — — — —	41
O starcovi Timofejovi, čo umrel s piesňou na perách	— — — — —	51
Pieseň o spravodlivosti	— — — — —	61
Obrázok z benátskeho geta	— — — — —	77
O človeku, čo počúva skaly	— — — — —	89
Ako sa stal náprstok Pánom Bohom	— — — — —	97
Rozprávka o smrti a dokončenie, dopísané neznámou rukou	— — — — —	107
Spolok, ktorý vznikol, lebo bol veľmi potrebný	— — — — —	119
Žobrák a hrdá slečna	— — — — —	133
Rozprávka, rozprávaná tme	— — — — —	143